

Historická penologie

VYDÁVÁ VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR – AKADEMIE VS ČR

2/2023, ročník XXI

PROMĚNY ČESKÉHO VĚZEŇSTVÍ V LETECH 1993 AŽ 2023

NÁČELNÍCI A ŘEDITELÉ VZDĚLÁVACÍCH ZAŘÍZENÍ SNV ČSR/ČR A VS ČR V LETECH 1970 AŽ 2023

VĚZEŇSTVÍ NA PODKARPATSKÉ RUSI V PRVNÍ POLOVINĚ DVACÁTÝCH LET 20. STOLETÍ

SMRT JUGOSLÁVSKÉHO PAŠERÁKA

Historická penologie – vychází pololetně

Vydává: Akademie Vězeňské služby ČR,
Máchova 200,471 27 Stráž pod Ralskem

Šéfredaktor: PhDr. Ondřej Hladík

Redakční rada: PhDr. Aleš Kýr, Alena Kafková

Poštovní adresa redakce:
Kabinet dokumentace a historie VS ČR,
Soudní 1a, 140 67 Praha 4

email: ohladik@grvs.justice.cz

Náklad: 150 výtisků

ISSN: 2533-803X (Print), 2533-8048 (Online)

Evidenční číslo: MK ČR E 22732

Tisk: VS Tisk PRAHA-PANKRÁC,
Soudní 988/1, 140 57 Praha 4

Obálka: Průčelí soudní budovy v Berehovu
(foto: wikipedie)

Obsah

Aleš KÝR – Alena KAFKOVÁ, Proměny českého vězeňství v letech 1993 až 2023	2
Aleš KÝR, Náčelníci a ředitelé vzdělávacích zařízení SNV ČSR/ČR a VS ČR v letech 1970 až 2023	34
David HUBENÝ, Vězeňství na Podkarpatské Rusi v první polovině dvacátých let 20. století	44
Ondřej HLADÍK, Smrt jugoslávského pašeráka	59

PROMĚNY ČESKÉHO VĚZEŇSTVÍ V LETECH 1993 AŽ 2023

Aleš KÝR, Alena KAFKOVÁ

Úvod

Od zřízení Vězeňské služby ČR dne 1. ledna 1993 uplynulo dlouhých 30 let a v řadách vězeňského personálu již působí třetí generace příslušníků a občanských zaměstnanců. K jejímu zřízení jako rozpočtové organizace ministerstva spravedlnosti došlo na základě plnění nové koncepce českého vězeňství v duchu Evropských vězeňských pravidel a domácích humanistických tradic, které zosobňují František Josef Řezáč v 19. století, JUDr. Emil Lány a Doc. PhDr. Jiří Čepelák, CSc. ve 20. století.

Koncepce byla připravena v roce 1991 na reformovaném ředitelství Sboru nápravné výchovy (SNV) ČR a zahrnovala změny legislativní, organizační, personální a materiální k prosazení nového způsobu zacházení s osobami ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody. Získala doporučení právního odboru rady Evropy a byla přijata na jednání Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Současně se české vězeňství otevřelo veřejnosti prostřednictvím spolupráce se sdělovacími prostředky a nevládními organizacemi. K výměně odborných poznatků a zkušeností byly navázány mezinárodní kontakty s vězeňskými správami, které se promítly do pořádání vzájemných návštěv a společných konferencí.

V letech 1992 až 1993 v návaznosti na koncepční záměry ministr spravedlnosti předložil Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR návrh zákona o Vězeňské službě a justiční strážní, návrh novely zákona o výkonu trestu odnětí svobody a zákona o výkonu vazby, který do té doby neexistoval. Na základě těchto zákonů byla nově upravena organizace činnosti Vězeňské služby ČR k zajišťování výkonu vazby a trestu odnětí svobody a také pořádku a bezpečnosti v místech výkonu justiční pravomoci. Zacházení s obviněnými a odsouzenými bylo obohaceno o duchovní a sociální služby, poskytované církevními organizacemi a sdruženími občanů.

Náročným úkolem se stalo plnění zvýšené ubytovací normy na jednoho vězně z 2,5 m² na minimálně 3,5 m². Proto s postupně narůstajícím stavem vězňů po rozsáhlé amnestii prezidenta republiky v roce 1990 bylo nezbytně nutné řešit navyšování ubytovací kapacity vazebních věznic a věznic. V letech 1992 až 2005 byly postupně zřízeny věznice: Odolov, Jiřice, Znojmo, Břeclav, Karviná, Kynšperk nad Ohří, Světlá nad Sázavou, Rapotice a dále byla zřízena Vazební věznice Teplice. V působnosti Vazební věznice Praha Ruzyně bylo v roce 1996 zřízeno oddělení výkonu trestu v Řepích a roku 2015 ve Velkých Přílepech.

Budování nových ubytovacích kapacit a navyšování ubytovacích míst ve stávajících věznicích bylo prováděno se zřetelem na zákonem stanovenou vnitřní diferenciaci odsouzených s různým stupněm zabezpečení a specializací. Nově byl zaveden specializovaný výkon trestu pro matky s dětmi ve Věznici Světlá nad Sázavou a zřízeny ústavy pro výkon zabezpečovací detence ve Vazební věznici v Brně a ve věznicích v Opavě a Praze.

Současně s budováním ubytovacích kapacit bylo vytvářeno logistické zázemí pro výkon vazby a trestu odnětí svobody včetně podmínek pro vzdělávání a zaměstnávání odsouzených. Rovněž byly vytvářeny podmínky pro výkon služby příslušníků a pracovní činnosti občanských zaměstnanců Vězeňské služby ČR.

Bylo též vybudováno školské zařízení ve Stráži pod Ralskem s výcvikovým střediskem a stravovacím objektem. Průběžně byl připravován a realizován systém odborné přípravy vězeňského personálu s využitím soudobých penologických poznatků, historické paměti i zahraničních zkušeností.

Roku 2003 na základě novely zákona o Vězeňské službě a justiční strážní ČR se Vězeňská služba jako celek zařadila mezi bezpečnostní sbory ČR a stala se funkční součástí integrovaného záchraného systému.

V uplynulých desetiletích se často ozývalo, že Vězeňská služba ČR nemá dostatek finančních prostředků a chybí jí odborně zdatný a zkušený personál. Tím větší je zásluha těch, kteří na všech úrovních řízení vedli příslušníky a občanské zaměstnance někdy i neschůdnými cestami společenských změn až do současné doby.

Historické podmínky ke zřízení VS ČR (1989-1992)

Změny ve společnosti po 17. listopadu 1989 měly dopad i na vězeňství. V předchozích letech měl SNV podíl na realizaci represivních opatření proti zastáncům lidských práv. K tomu byl řízen jednak ideologicky oddělením státní administrativy ÚV KSČ, jednak profesionálně napojením vnitřní ochrany SNV na Státní bezpečnost. Ve složitých podmínkách se ocitlo vězeňství zvláště v roce 1990, kdy muselo řešit nejen koncepční otázky, ale i celou řadu operativních problémů. Kromě nepříznivého společenského postavení to byly především personální změny ve vedení správy SNV, prověrky k ověřování způsobilosti příslušníků k výkonu služby a s tím spojený překotný odchod příslušníků ze služebního poměru, amnestie, růst počtu stížností či nepokoje ve vězeňských zařízeních. Ve vězeňství bylo skryto mnoho neřešených problémů a chyb z minulosti.

Dne 5. prosince 1989 ukončil svou činnost ministr spravedlnosti JUDr. Antonín Kašpar a na jeho místo nastoupila JUDr. Dagmar Burešová. Ještě v témže roce ji vystřídal JUDr. Leon Richter. V lednu 1990 odstoupil z funkce náčelníka správy SNV ČSR plk. RSDr. Jaroslav Konečný a na jeho místo byl jmenován plk. JUDr. Mirko Huleja. Po jeho odvolání se novým náčelníkem správy SNV ČSR stal plk. JUDr. Zdeněk Karabec, CSc. Personální změny se uskutečnily též na funkcích zástupců náčelníka správy, náčelníků odborů, náčelníka inspekce a všech náčelníků útvarů SNV (věznic a nápravně výchovných ústavů) a jejich zástupců. Po přejmenování České socialistické republiky (ČSR) na Českou republiku (ČR) byl dne 6. března 1990 upraven také název správy SNV ČSR na „*správa SNV MS ČR*“. Až do poloviny roku 1990 řídila správa SNV celkem 31 útvarů SNV.

V červnu byla přehodnocena redislokace odsouzených a obviněných a zpracován nový přehled ubytovacích kapacit pro výkon trestu odnětí svobody. V té době disponovalo SNV ČR 16 nápravně výchovnými ústavy (NVÚ) s celkovou kapacitou pro 9 570 odsouzených. Do konce roku 1990 byly zrušeny čtyři útvary: Mladá Boleslav a č. 2 Liberec (k 30. červnu), Žacléř a Libkovice (k 31. prosinci). V souvislosti se zrušením NVÚ Libkovice byl zřízen nový ústav pro mladistvé ve Všehrdech. K 1. lednu 1990 činil skutečný stav 7 057 příslušníků SNV, který se do konce roku snížil na 5 880 příslušníků SNV. Vedle přirozeného úbytku se na redukci projevilo odmítnutí nové služební přísahy, která byla předložena všem příslušníkům v období od dubna do června 1990. Dalším důvodem byly probíhající prověrky k ověřování způsobilosti pro výkon služby. V roce 1990 ze SNV odešlo 187 nezpůsobilých příslušníků. V období únor až květen byl také zastaven nábor nových příslušníků, který se začal prakticky znovu realizovat až od září 1990. Ke snížení početního stavu přispělo též zrušení některých útvarů SNV. V té době bylo potřeba urychleně doplnit zejména uvolněné funkce náčelníků odborů správy SNV a jejich zástupců (na konci roku 1989 odešla většina náčelníků odborů do starobního důchodu) a náčelníků útvarů SNV. Změny ve vedení vyvolaly přirozeně řadu změn i na nižších funkcích.

V souvislosti s demokratickými změnami ve společnosti na přelomu let 1989 a 1990 vznikla potřeba očistit státní správu od osob, které svými postoji a činy ztratili důvěru veřejnosti. Tato očista byla v SNV řešena ověřováním způsobilosti příslušníků SNV ve smyslu rozkazu č. 18/1990, ve znění RMS č. 24/1990 s účinností od 31. července 1990, který vydala tehdejší ministryně spravedlnosti ČR JUDr. Dagmar Burešová. Uvedenými rozkazy byly stanoveny podmínky prověřkového řízení. K ověřování způsobilosti příslušníků SNV k výkonu služby a zastávané funkce byli povoláni zástupci veřejnosti, kteří skýtali záruky, že jsou s problematikou vězeňství dobře obeznámeni a mohou objektivně posoudit odborný a morální profil příslušníků SNV. O zastoupení v prověřkových komisích byli požádáni zejména členové Konfederace politických vězňů (KPV), Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS), Klubu angažovaných nestraníků (KAN) a Občanského fóra (OF). Komise byly pětičlenné, z nichž předseda a dva členové byli zástupci občanských iniciativ. Komisi doplňovali dva příslušníci SNV.

Prověřkové komise se ve své činnosti zaměřovaly zejména na dodržování zákonů a služebních předpisů, odbornou způsobilost a morální profil prověřovaných. Dále také na otázky zneužívání služebního zařazení k získání majetkového nebo jiného neoprávněného prospěchu. Činnost prověřkových komisí měla doporučující charakter pro služební orgány SNV. Ukončení služebního poměru a změny funkčního zařazení příslušníků v důsledku prověrek byly prováděny v souladu se zákonem č. 100/1970 Sb., o služebním poměru příslušníků SNB, který se ve smyslu ustanovení § 126 vztahoval i na příslušníky SNV a ve smyslu RMS č. 25/1990 a RMS č. 36/1990. Tento postup poskytl dostatečnou možnost věcného přezkoumání jednotlivých případů v rámci odvolacího řízení. Všichni příslušníci SNV, kteří byli v prověrkách shledáni nezpůsobilými k výkonu služby byli vyřazeni

z aktivní služby a měli zákaz vstupu do útvarů SNV. Ověřováním odborné a morální způsobilosti příslušníků byl učiněn první krok k postupné obměně SNV a ke zkvalitnění jeho personálního složení, což bylo nezbytným předpokladem k uskutečnění zásadních změn ve vězeňství ČR v dalších letech. S vytvářením personálních podmínek pro humanizaci vězeňství souviselo i řešení apolitičnosti SNV jako vojensky organizovaného Sboru. Podle zákona č. 74/1990 Sb. ve vztahu k § 126 zákona č. 100/1970 Sb. o služebním poměru příslušníků SNB byli povinni příslušníci SNV po dobu trvání služebního poměru přerušit své členství v politických stranách a v politických hnutích a nepodílet se na jakékoliv jejich činnosti.

Po vyhlášení amnestie prezidenta republiky Gustáva Husáka z 8. prosince 1989 byly z výkonu trestu propuštěny zejména osoby odsouzené pro spáchání trestných činů proti republice podle Hlavy I. trestního zákona. Po provedení této amnestie propukly ve většině věznic a nápravně výchovných ústavů nepokoje obviněných a odsouzených. Tehdejší náčelník správy SNV plk. RSDr. J. Konečný reagoval na vzniklou situaci vyhlášením stoprocentní pohotovosti příslušníků SNV a posílením ostrahy jednotlivých útvarů SNV. Dne 1. ledna 1990 byla vyhlášena další amnestie u příležitosti zvolení Václava Havla prezidentem republiky. Jednalo se o rozsáhlou amnestii, která zahrnovala nejen odsouzené I. nápravně výchovné skupiny (NVS), jak tomu dříve bývalo zvykem, ale týkala se prakticky všech NVS. Celkem bylo propuštěno 13 800 vězňů. I když se příslušné okresní soudy snažily provádět propouštění co nejrychleji, v některých NVÚ vězni projevovali značnou netrpělivost, hlučným chováním si vynucovali pozornost, kladli různé ultimativní požadavky a dožadovali se urychleného propuštění.

Po částečném zklidnění situace v únoru a březnu došlo začátkem druhého čtvrtletí 1990 k dalším nepokojům. Nahromaděné problémy začaly být řešeny až po ustanovení komisí ČNR. Jejimi členy se stali poslanci ČNR, pracovníci ministerstva, advokáti, aktivisté Občanského fóra, Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) a studentského hnutí. Pracovní skupiny komise k prošetření poměrů ve vězeňství navštívily všechny NVÚ a věznice, jednaly přímo se zástupci odsouzených a přispěly tak k uklidnění vzniklé situace. Soustřeďovaly konkrétní podněty, po vyhodnocení poznatků řešili některé nedostatky přímo na místě a zasadily se tak o okamžitou nápravu. Ostatní byly předány k dalšímu opatření ministerstvu spravedlnosti nebo dalším orgánům. Na zklidňování situace se vedle poslanců ČNR a pracovníků ministerstva spravedlnosti včetně pracovníků správy SNV, podíleli též duchovní. Tuto možnost jim otevřela navázaná spolupráce ve smyslu zákona č. 179/1990 Sb. mezi vedením správy SNV ČR a zástupci katolických a nekatolických církví, sdružených v ekumenické radě.

Dne 1. ledna 1991 byla rozhodnutím ministra spravedlnosti zrušena správa SNV ČR a zřízeny dvě nové organizační složky – Ředitelství Sboru nápravné výchovy ministerstva spravedlnosti ČR a Ústřední služby Sboru nápravné výchovy ČR. Ředitelství SNV jako rozpočtová organizace mělo postavení samostatné organizační součásti ministerstva spravedlnosti ČR pro výkon státní správy

vězeňství. Fungovalo jako řídicí, metodická a kontrolní složka vězeňství. Pro centrální materiálně technické zabezpečení všech organizačních složek Sboru byly zřízeny Ústřední služby SNV. Na ředitelství bylo plánováno 128 tabulkových míst a k zajištění činnosti Ústředních služeb SNV 236 tabulkových míst, to je celkem 364 tabulkových míst. Do čela ředitelství SNV byl ministrem spravedlnosti ČR ustanoven bývalý náčelník správy SNV plk. JUDr. Zdeněk Karabec, CSc. Do funkce ředitele Ústředních služeb byl jmenován kpt. Ing. Karel Hasman. Personální obsazení náměstků ředitele SNV se počátkem roku 1991 často měnilo, k určité stabilizaci došlo v létě 1992.

Na základě usnesení vlády č. 68 ze dne 13. března 1991 byla na ředitelství SNV ČR připravována „Koncepce rozvoje vězeňství v ČR“ (Koncepce) v duchu Evropských vězeňských pravidel. Při její tvorbě bylo nutno přehodnotit vývoj českého vězeňství v letech 1948 až 1989 a navázat na tradice a dílčí úspěchy, kterých bylo dosaženo při využívání penologie v letech 1968 až 1980. Na základě kladného posudku, který vypracoval expert právního odboru Rady Evropy dr. Helmut Gonsa se Koncepce stala strategickým plánem reformy českého vězeňství. Na jejím základě byl vydán zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní ČR, který zrušil Ředitelství SNV ČR a jeho nástupnickou organizací se stalo Generální ředitelství Vězeňské služby ČR.

Činnost Vězeňské služby ČR v prvním desetiletí (1993-2003)

V souladu s požadavky na dodržování základních lidských práv a občanských svobod byl vydán zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, který stanovil, že obvinění mohou být podrobena jen těm omezením, která jsou nutná pro trestní řízení. K prohloubení humanizace a odborného zacházení s odsouzenými byl vydán zákon č. 294/1994 Sb., který pozměnil a doplnil zákon č. 59/1956 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Podle této úpravy došlo k novému pojmenování a členění zařízení pro výkon trestu na věznice s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou. O umístování odsouzených do jednotlivých typů a přeřazování rozhodoval soud. Odsouzení mladiství byli umístováni do věznice Všehrdy a odsouzené ženy soustřeďovány do věznice Pardubice. Menší část mladistvých a odsouzených žen byla ve věznici Opava.

V návaznosti na novou legislativní úpravu výkonu vazby a trestu odnětí svobody byla v roce 1994 uzavřena Dohoda o duchovní službě, kterou podepsali plk. JUDr. Zdeněk Karabec, CSc. za generální ředitelství VS ČR, Mgr. Pavel Smetana za Ekumenickou radu církví a PhDr. Miroslav Vlček za Českou biskupskou konferenci. Na základě této Dohody byly vytvářeny potřebné personální, organizační a materiální podmínky včetně zřizování vězeňských kaplí. Koordinátorem duchovní služby na generálním ředitelství VS ČR se stal Mgr. Bohdan Pivoňka. Zároveň vznikla Vězeňská duchovenská péče (VDP) jako občanské sdružení vězeňských kaplanů a dobrovolníků. V důsledku privatizace státních hospodářských organizací zanikla většina pracovišť odsouzených uvnitř věznic. Vedle problémů

se zaměstnáváním odsouzených se ukázala naléhavá potřeba řešit aktuální i koncepční úkoly, související s ubytovací kapacitou a další investiční výstavbou.

Členové výkonného výboru VDP v roce 1999 (zleva – Mgr. B. Pivoňka, R. Balcarová, J. Valeš, P. F. Lízna, P. T. Vlasák, Mgr. M. Čejka (foto: KDH)

Z majetkoprávních důvodů zanikla vězeňská zařízení v Minkovicích, Mladé Boleslavi a Říčanech. Kvůli postupující těžbě uhlí zanikla též v Libkovicích a Žacléři. V neposlední řadě byly hledány a uplatňovány efektivní činnosti v mimopracovní době odsouzených. V rámci projektu spolupráce VS ČR a Milosrdných sester Kongregace sv. Karla Boromejského bylo v roce 1996 zprovozněno oddělení pro vybrané odsouzené ženy v objektu Domova sv. Karla Boromejského v Řepích.

K systémové a tvůrčí aplikaci požadavků Evropských vězeňských pravidel na základě nových poznatků a zahraničních zkušeností byl vydán zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, avšak základní typy věznic se nezměnily. Rekonstrukcí převzatých objektů byly zřízeny nové věznice: Jiřice (1994), Znojmo (1996), Břeclav a Karviná (1997), Kynšperk nad Ohří a Světlá nad Sázavou (2000) a Vazební věznice Teplice (2001). V souvislosti s nedostatečným materiálním zabezpečením a přeplněností některých věznic vznikly v roce 2000 nepokoje odsouzených, k jejichž odstranění byla přijata účinná opatření.

Základem mezinárodní spolupráce ve vězeňství se stalo pořádání odborných konferencí v Kroměříži v letech 1994, 1996, 1998, 2000 a 2002. Vnitřní kontrolní činnost ve vězeňství se stala jedním z důležitých úkolů generálního ředitelství VS ČR a odboru generální inspekce ministerstva spravedlnosti. Dohled nad výkonem vazby a trestu začali vykonávat příslušní státní zástupci, poslanci a inspekční instituce při Radě Evropy (CPT) a při OSN (CAT). V prostorách bývalého nacistického popraviště pankrácké věznice byl v roce 1995 nově upraven Památník Pankrác s historickou

a pietní částí. Další pietní místo bylo zřízeno na bývalém popravišti z 50. let minulého století. V letech 1998 až 2000 byl vybudován ve Stráži pod Ralskem nový školský areál Institutu vzdělávání VS ČR a rozhodnutím ministra spravedlnosti se zároveň stal sídlem Justiční akademie. Vydáním zákona č. 436/2003 Sb., o ozbrojených bezpečnostních sborech se stala Vězeňská služba ČR opět ozbrojeným sborem.

Domov sv. Karla Boromejského v Řepích (foto: KDH)

Jednání k uzavření smlouvy v projektu Praha Řepy (foto: KDH)

Jednání se slovenskou delegací na mezinárodním semináři v Kroměříži (1998) (foto: KDH)

Podpis dohody s ČHV (1999) (foto: KDH)

První zahraniční konference v Kroměříži (1994) (foto: KDH)

Výcvikové a vzdělávací centrum Akademie VS ve Stráži pod Ralskem (foto: KDH)

Činnost Vězeňské služby ČR ve druhém desetiletí (2004-2014)

V souvislosti se začlenění VS ČR mezi bezpečnostní sbory v roce 2004 došlo k uzavření příslušných součinnostních dohod s Policií ČR a začlenění do integrovaného záchranného systému. Byla zpracována a postupně naplňována koncepce rozvoje VS ČR do roku 2015, která reagovala na prognózy vývoje kriminality s dopadem na změny v trestní politice a vývoji vězeňské populace. V roce 2008 genmjr. PhDr. Luděk Kula, generální ředitel VS ČR uzavřel se zástupci Ekumenické rady církví a České biskupské konference novou Dohodu o duchovní službě. Na základě této Dohody byla zřízena Rada pro duchovní službu ve věznicích a ústavech, která měla řešit mezicírkevní a koncepční otázky. Členy této Rady byli signatáři Dohody, hlavní kaplan Mgr. Bohdan Pivoňka a předsedkyně VDP o.s. Renata Balcarová. Činnost Rady přispěla k prosazování ekumenického pojetí duchovní služby a součinnosti vězeňských kaplanů s dobrovolníky v rámci VDP.

Kaple ve Věznici Plzeň (foto: KDH)

V roce 2013 se snížil početní stav o 6 433 vězňů, propuštěných v rámci amnestie prezidenta republiky Václava Klause. Strategickým záměrem bylo vytvoření databáze vězněných osob, včetně informací o výsledcích penitenciárního zacházení, dále legislativní předpoklady ke snížení počtu typů věznic s možností vnitřní diferenciací prováděné VS ČR, s cílem širšího využití diagnostických dat. K dlouhodobým prioritám náleželo též rozšiřování možností zaměstnávání odsouzených i obviněných ve výkonu vazby a modernizace vězeňských zařízení podle možností přidělených investičních prostředků.

Rekonstrukcí bývalého vojenského objektu byla v roce 2005 zřízena Věznice Rapotice. K plnění zákona č. 129/2008 Sb. byly zřízeny ústavy pro výkon

zabezpečovací detence v Brně a Opavě. Na základě rozhodnutí soudu jsou v nich umístovány osoby nebezpečné, trpící duševní poruchou a odmítající soudně nařízenou léčbu. Vývoj počtu chovanců od roku 2009 ukázal, že je zcela nezbytné otevřít další detenční zařízení v Čechách s využitím dostupného specializovaného personálu a zdravotnických zařízení k externím odborným výkonům.

Kaple ve Věznici Odolov (foto: KDH)

Do roku 2009 se v Institutu vzdělávání VS ČR stabilizoval systém celoživotního vzdělávání příslušníků a občanských zaměstnanců, zahrnující základní odbornou přípravu, specializační a rozšiřující kurzy podle požadavků karierního řádu a jazykovou přípravu managementu. Vedle pedagogické činnosti byla rozvíjena spolupráce s Institutem pro kriminologii a sociální prevenci ministerstva spravedlnosti a některými vysokými školami.

V roce 2011 navázalo Generální ředitelství VS ČR spolupráci s Generální inspekcí bezpečnostních sborů ČR k prošetřování případů trestné činnosti zaměstnanců VS ČR a prevenci jejich výskytu. Úspěšně pokračovala mezinárodní spolupráce výměnou zkušeností při vzájemných návštěvách a účasti na odborných konferencích. Na základě uzavřených dohod o spolupráci s vězeňskými správami v Dolním Sasku, Litvě, Maďarsku, Polsku, Rumunsku a na Slovensku se uskutečňovaly vzájemné pracovní návštěvy, odborné stáže a další akce kulturního nebo sportovního charakteru na úrovni Generálního ředitelství a jednotlivých vazebních věznic a věznic. Odborné kontakty byly navázány také s Bavorskem, Belgií, Bulharskem, Dánskem, Francií, Chorvatskem, Lotyšskem, Nizozemím, Rakouskem, Saskem, Slovinskem, Švýcarskem a USA. Nejintenzivnější kontakty

udržovala VS ČR tradičně s vězeňskými službami zemí Visegrádské čtyřky. K využití nových forem spojení s veřejností byly uzavírány dohody se školami a zajišťována každoroční prezentace VS ČR v rámci účasti ozbrojených bezpečnostních sborů na Dnech NATO v Ostravě Mošnov. V neposlední řadě byly organizačními jednotkami VS ČR od roku 2012 pořádány akce u příležitosti Dne českého vězeňství.

Plnění koncepce do roku 2025

V roce 2016 schválila vláda ČR novou koncepci vězeňství do roku 2025, jejíž plnění se neomezuje jen na VS ČR. Tento dlouhodobý strategický dokument vymezil rozvoj resortu na příští desetiletí a stanovil hlavní cíle, zejména změnu vnější diferenciaci k posílení rozhodovací činnosti VS ČR. Tento záměr byl legislativně upraven zákonem č. 58/2017 Sb., kterým se mění zák. č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a zák. č. 40/2009 Sb., trestního zákona k provedení nové diferenciaci výkonu trestu ve věznicích. Odsouzení jsou zařazováni soudem do věznic s ostrahou nebo zvýšenou ostrahou. V rámci věznic s ostrahou pak VS ČR umísťuje odsouzené na oddělení s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. Dále bylo sledováno zvýšení zaměstnanosti odsouzených, jejich intenzivnější vzdělávání a účinnější sociální integraci. Postupné snižování recidivy je hlavním společenským cílem nejen Vězeňské služby, ale i dalších složek justice a jiných zainteresovaných institucí a organizací. Koncepce vězeňství poprvé zásadně stanovila multidisciplinární a meziresortní přístup k problematice vězeňství.

Ke zvýšení zaměstnanosti odsouzených byla zaměřena pozornost na výstavbu nových výrobních hal v areálech věznic nebo v jejich bezprostřední blízkosti, rozšiřování a rekonstrukci stávajících objektů k budování pracovních zón. V oblasti zaměstnávání byla uplatňována větší samostatnost věznic nejen v rámci dílenské výroby, ale též v zemědělství a chovatelství. Pilotní projekt zaměřený na chov hospodářských zvířat byl úspěšně realizován v roce 2016 ve věznici Jiřice. Postupně byl zaveden chov včel též ve věznicích Stráž pod Ralskem a Rýnovice. Nabídku pracovních příležitostí pro odsouzené se podařilo rozšířit ve věznici Nové Sedlo, včetně pracovišť pro odsouzené ženy v Drahonicích. Do roku 2021 se zvýšil počet středisek hospodářské činnosti na 31 provozoven. V rámci jednotlivých věznic byly průběžně pořádány setkání a workshopy s potenciálními i stávajícími zaměstnavateli, při kterých byli zástupci jednotlivých firem informováni o výhodách zaměstnávání odsouzených.

Střední odborné učiliště VS zajišťovalo ve školských vzdělávacích střediscích při věznicích Heřmanice, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Světlá nad Sázavou, Valdice, Všehrady, Kuřim, Znojmo, Stráž pod Ralskem a Příbram v osmi učebních oborech a roku 2022 došlo k rozšíření nabídky o náročnější obory.

K naplňování koncepce vězeňství byla věnována pozornost též zvyšování ubytovacích kapacit. V roce 2015 byl získán a upraven zemědělský objekt ke zřízení oddělení výkonu trestu Velké Přílepy, který je součástí Vazební věznic Praha

Ruzyně. V roce 2017 byl rekonstruován a zprovozněn objekt pro odsouzené ženy v Drahonicích. Další ubytovací kapacity pro odsouzené muže byly otevřeny ve věznici Břeclav v objektu Poštorná. Od roku 2018 byly zahájeny stavební práce k rozšíření ubytovacích kapacit ve věznicích Světlá nad Sázavou, Valdice, Ostrov nad Ohří, Znojmo a Všehrady. V roce 2021 byl ve věznici Světlá nad Sázavou otevřen specializovaný oddíl pro výkon trestu matek s dětmi do jednoho roku a dále nové zázemí pro návštěvy s dětmi v podobě herního koutku a venkovního hřiště. V rekonstruovaném objektu Vazební věznice Praha Pankrác byl v roce 2022 zprovozněn Ústav pro výkon zabezpečovací detence.

V roce 2018 byl ve věznici Nové Sedlo zahájen pilotní projekt spolupráce se sociálními pracovníky – sociálními kurátory v rámci programu zacházení. Tento projekt sleduje vytvoření komplexního systému propojení penitenciárního zacházení, postpenitenciární pomoci a programů prevence kriminality na meziřesortní a multidisciplinární spolupráci. Další významný projekt byl v roce 2020 zaměřen na kontinuální práci se zadluženým klientem ve výkonu trestu. V souladu s koncepcí vězeňství do roku 2025 je též rozvíjena spolupráce kaplanů s církvemi při vytváření systému návazné duchovenské péče o propuštěné odsouzené z výkonu trestu. K jejich uplatnění na trhu práce přispívají výuční obory a kurzy, které zajišťují školská vzdělávací střediska ve věznicích Heřmanice, Kuřim, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Stráž pod Ralskem, Světlá nad Sázavou, Valdice a Všehrady. Pro vytváření předpokladů k účinnější sociální integraci byly ve věznici Jiřice vytvořeny podmínky k přípravě odsouzených na propuštění z výkonu trestu formou takzvané otevřené věznice. Na podporu mladých lidí na trhu práce a v dalším vzdělávání je zaměřen projekt s názvem „Nestůj a pojď II“, realizovaný ve věznici Kynšperk nad Ohří.

Protiepidemická opatření vlády ČR v roce 2020 zasáhla i do činnosti VS ČR. V rámci řídicí činnosti přecházela služební komunikace na on-line a částečně byla využívána pracovní forma home office. Zákaz návštěv u obviněných a odsouzených byl kompenzován rozšířením telefonického styku, včetně videohovorů s jejich rodinami. Dále možností přijetí balíčku nad stanovený limit či zvýšení finanční částky pro nákupy ve vězeňské prodejně. Ve spolupráci s Českou advokátní komorou byla umožněna komunikace advokátů s vězňenými osobami pomocí projektu „Skype obhajoba“. Počáteční nedostatek ochranných roušek pomohly řešit věznice Pardubice, Světlá nad Sázavou, Plzeň, Bělušice, Kuřim a další. V době vrcholící pandemie pomáhalo call centrum ve věznici Vinařice, zřízené ve spolupráci se společností A-Giga. Odborná příprava příslušníků a zaměstnanců v Akademii VS ČR byla řešena podle situace střídáním prezenční výuky s distanční formou. Došlo ke zdokonalení organizačních a komunikačních metod distanční formy výuky a vykonávání zkoušek on-line. Mezinárodní odborná spolupráce se rovněž přenesla do prostředí on-line účastí na zahraničních programech a pořádáním jazykově vzdělávacího projektu – webinarů, který iniciovala Akademie VS ČR. V roce 2021 byl slavnostně otevřen rekonstruovaný objekt výcvikového a vzdělávacího centra Akademie VS ČR, které rozšiřuje dosavadní možnosti praktické přípravy příslušníků pro výkon služby.

Kulturní místnost oddělení pro matky s dětmi ve Věznici Světlá nad Sázavou (foto: KDH)

Dětský pokoj pro oddělení pro matky s dětmi ve Věznici Světlá nad Sázavou (foto: KDH)

Cela pro výkon zabezpečovací detence ve Vazební věznici Praha Pankrác (foto: KDH)

Vnitřní prostor Ústavu pro výkon zabezpečovací detence ve Vazební věznici Praha Pankrác (foto: KDH)

Nové věznice (od roku 1993)

Věznice Jiřice

Zřízena v roce 1994. Od roku 2017 je profilována jako věznice s ostrahou s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. Je zde realizován projekt otevřené věznice, dislokováno sběrné eskortní středisko a výcvikové středisko služební kynologie VS ČR.

Věznice Znojmo

Zřízena v roce 1997 jako pobočka Vazební věznice Brno a od roku 1998 jako samostatná věznice. Věznice je profilována jako věznice s ostrahou, mající oddělení s vysokým a středním stupněm zabezpečení, specializovaný oddíl pro výkon ochranného léčení proti-toxikomanického a zvláštní oddělení pro výkon vazby.

Věznice Břeclav

Jako samostatné zařízení funguje od roku 1997, a to jako vazební věznice. Od roku 2006 se stala věznicí pro odsouzené muže ve výkonu trestu s dohledem a ostrahou. V současné době je Věznice Břeclav věznicí s ostrahou s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. Disponuje oddílem specializovaným pro výkon trestu odsouzených trvale pracovní nezařaditelných pro všechny stupně zabezpečení. Věznice je dislokována ve dvou objektech – Břeclav a Poštorná. Pobočka věznice Poštorná je aktuálně jedno z nejmodernějších vězeňských zařízení v Česku.

Věznice Karviná

Dřívější pobočka Vazební věznice Ostrava byla po rozsáhlé rekonstrukci otevřena od roku 1998 jako samostatná Vazební věznice Karviná. Byla profilována jako věznice se zvýšenou ostrahou či se zvýšenou ostrahou se zesíleným stavebně technickým zabezpečením. Po změně vnější diferenciaci v říjnu 2017 se Karviná stala věznicí se zvýšenou ostrahou a odděleními s ostrahou se středním a vysokým stupněm zabezpečení. Je zde zřízen oddíl, specializovaný pro výkon trestu odsouzených příslušníků bezpečnostních sborů, vojáků z povolání a strážníků obecní policie. Nyní je věznice jednou ze tří nejpřísnějších věznic. Zvláštností je její umístění v centru města.

Věznice Kynšperk nad Ohří

Zařízení se budovalo z převzatého areálu bývalých vojenských kasáren a v roce 1995 bezúplatně převeden do užívání Vězeňské služby ČR. Na počátku byla

věznice organizačně začleněna do Věznice Horní Slavkov jako objekt Kynšperk-Kolová. Samostatnou věznicí s dozorem se stala od roku 2000. Od roku 2017 je zařízení profilováno jako věznice s ostrahou, ve kterém jsou zřízena oddělení se středním a s vysokým stupněm zabezpečení.

Věznice Světlá nad Sázavou

Z důvodu nedostatečné ubytovací kapacity ve věznicích byl počátkem roku 2000 převeden komplex budov bývalé školy v přírodě do užívání Vězeňské služby ČR. Záměrem zde bylo vybudovat moderní vězeňské zařízení pro odsouzené ženy a ještě v roce 2000 zde byly ubytovány první ženy vykonávající trest v kategorii dozor. Do roku 2017 byla věznice ve Světlé nad Sázavou profilována jako věznice s ostrahou a nyní zařazena do kategorie věznic s ostrahou s nízkým, středním i vysokým stupněm zabezpečení a s oddělením se zvýšenou ostrahou. Ve věznici funguje specializovaný oddíl pro matky s dětmi, který je jediný v České republice.

Věznice Teplice

Vazební věznice Teplice je nejmenším vězeňským zařízením v Čechách a samostatnou organizační jednotkou Vězeňské služby ČR se stala v roce 2001 z pobočky Vazební věznice Litoměřice. Před změnou vnější diferenciací v roce 2017 byla profilována jako vazební věznice s oddílem pro výkon trestu v dozoru a ostraze a po změně vnější diferenciací jako vazební věznice s oddílem pro výkon trestu se středním a vysokým stupněm zabezpečení. Pozornost si zaslouží výtvarné práce zdejších vězňů.

Věznice Rapotice

Původní vojenská raketová základna z osmdesátých let fungovala od roku 2005 jako pobočka Vazební věznice Brno. Samostatnou věznicí se Rapotice staly v roce 2009 s profilací dohled a dozor. V současnosti je věznicí s ostrahou s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. Na ploše areálu byla v roce 2017 vybudována obora pro chov daňků.

Věznice Jiřice (foto: KDH)

Věznice Břeclav (foto: KDH)

Věznice Karviná (foto: KDH)

Věznice Kynšperk nad Ohří (foto: KDH)

Věznice Světlá nad Sázavou (foto: KDH)

Věznice Rapotice (foto: KDH)

Věznice Teplice (foto: KDH)

Vývoj odborné přípravy vězeňského personálu (od roku 1993)

V roce 1992 byl zřízen Institut vzdělávání SNV jako resortní školské zařízení pro odbornou přípravu příslušníků SNV ČR. Na základě dohody byl dislokován v prostorách Střední policejní školy MV v Brně-Bohunicích. Jeho ředitelem se stal Mgr. Vladislav Vaňák (1992-1996), který zavedl diferencované nástupní kurzy pro příslušníky a občanské pracovníky SNV, později VS. K dalšímu odbornému vzdělávání byly organizovány kurzy kvalifikační, rekvalifikační a rozšiřovací. Posluchači nástupních kurzů byli připravováni na spolupráci s duchovními, jejichž činnost se stala součástí penitenciární výchovy. Byla zavedena výuka managementu k osvojení zásad komunikace, přenosu informací, řízení lidských zdrojů a velká pozornost byla věnována výuce výpočetní techniky k základní obsluze počítače a jeho využití ve vězeňské praxi.

V roce 1996 byla zahájena příprava koncepce celoživotního vzdělávání příslušníků a občanských pracovníků VS. V té době převzal funkci ředitele PhDr. Miloslav Jůzl (1996-2006), který koncepci realizoval a vytvářel potřebné personální, materiální a prostorové podmínky pro výuku a výcvik posluchačů nástupních kurzů a pokračovacích forem odborného vzdělávání. Rozhodnutím ministra spravedlnosti byl IV VS nově dislokován ve Stráži pod Ralskem v objektu bývalé ubytovny s.p. DIAMO a zčásti v pronajatých prostorách. Zde byla prováděná výuka a výcvik příslušníků VS a zajišťováno jejich ubytování. K výuce a ubytování občanských zaměstnanců VS byla zřízena pobočka IV VS v pronajatých prostorách

Justiční školy v Kroměříži. V letech 1998 až 2000 byl vybudován ve Stráži pod Ralskem nový školský areál IV VS. Organizační součástí IV VS se stal Kabinet dokumentace a historie VS ČR se sídlem v Praze.

Původní školská budova IV VS ČR ve Stráži pod Ralskem (foto: KDH)

Po roce 2006 byl především zdokonalován systém základní odborné přípravy pro nastupující příslušníky a pracovníky VS. Tyto změny se uskutečňovaly pod vedením ředitele IV VS, kterým byl plk. JUDr. Oldřich Horna (2006-2010). Nástupní kurz pro příslušníky VS (ZOP/A) byl prodloužen a změnil se i jeho obsah, zejména bylo do výuky zavedeno řešení modelových situací se zřetelem na nebezpečné jednání obviněných a odsouzených. V rámci kurzu ZOP/A byla postupně zaváděna řízená praxe ve všech vazebních věznicích a věznicích, kde významnou roli plnili systemizovaní lektoři – instruktoři. Také kurz pro občanské zaměstnance VS v přímém styku s vězněnými osobami (ZOP/B) byl prodloužen a nově bylo stanoveno nástupní školení pro občanské zaměstnance bez přímého styku s vězni. V roce 2007 byly zahájeny služební zkoušky příslušníků VS ve smyslu zák. č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů a nařízení vlády č. 506/2004 Sb., kterým se stanoví způsob přípravy, obsah, průběh, ukončení a hodnocení služební zkoušky.

Ředitel IV VS plk. Bořivoj Malát (2010-2015) zajistil v letech 2011 a 2012 účast zkušených učitelů IV VS na misích VS ČR v Afganistánu, které byly zaměřeny na odbornou výuku a výcvik afgánského vězeňského personálu. Pokračovalo plnění

programu celoživotního vzdělávání se zřetelem na realizaci nižších i vyšších forem vzdělávání. V roce 2013 byl IV VS povýšen na Akademii VS (AVS) ČR. Došlo k rozvoji vzdělávání a výzkumu penitenciární problematiky adiktologie. Byly pořádány víceúrovňové specializační kurzy, zejména pro odborné pracovníky VS se styku s vězňenými uživateli drog a drogově závislími. Díky příznivým podmínkám pro činnost Kabinetu dokumentace a historie VS ČR byla v roce 2014 otevřena pod Pražským hradem výstava o historickém vývoji českého vězeňství a o rok později výstava o podílu Milosrdných sester sv. Karla Boromejského na nápravě odsouzených žen v Řepích. Úspěšná činnost Akademie VS byla potvrzena při návštěvě prezidenta republiky Miloše Zemana v roce 2015.

Výuka posluchačů ZOP A v AVS ČR (foto: KDH)

Ředitel Akademie VS plk. Ing. František Vlach, Ph.D., MBA, LL.M., Ing-Paed - IGIP (2015-2023) se především zaměřil na zvyšování počtu absolventů základních i prohlubujících forem odborných kurzů a zkvalitňování výuky. Při řízení činnosti AVS v podmínkách protiepidemických opatření v letech 2020 a 2021 byly řešeny náročné úkoly, související s přechodem prezenční výuky na distanční. Plnění těchto úkolů si vyžádalo zvýšené požadavky na učitelský sbor a technické zajištění výuky on-line. V centru pozornosti byla kooperace s odborníky, zejména ze spolupracujících bezpečnostních resortů a vysokoškolských pracovišť prostřednictvím pořádání odborných seminářů, konferencí a pracovních setkání.

Profilovým odborným setkáváním se staly Penologické dny. Stejná pozornost byla věnována mezinárodním kontaktům s partnerskými vzdělávacími institucemi na základě uzavřených dohod o spolupráci a též v rámci členství v evropské asociace akademií vězeňských služeb. Zvýšil se podíl Akademie VS na domácí a zahraniční prezentaci Vězeňské služby ČR využíváním veřejných sdělovacích prostředků, webových stránek, Facebooku, Instagramu a resortních časopisů České vězeňství a Historická penologie. Prezentace Akademie VS byla podpořena též zřízením vlajky a medaile, která je udělována za významný podíl na odborném vzdělávání vězeňského personálu. V letech 2020 a 2021 došlo k inovaci historické expozice v Památníku Pankrác, která je využívána pro výuku posluchačů v kurzech ZOP. Inovaci expozice uskutečnili PhDr. Aleš Kýr a Alena Kafková z Kabinetu dokumentace a historie VS v rámci technické rekonstrukce výstavních místností. Cílevědomě bylo řešeno i logistické zabezpečení činnosti Akademie VS. Mediálně sledovanou akcí se stalo slavnostní otevření rekonstruovaného objektu výcvikového a vzdělávacího centra v roce 2021, ke kterému přispěla i práce učitelů.

Působení Vězeňské služby ČR v rámci bezpečnostních sborů (od roku 2003)

Vězeňská služba, která je od roku 2003 na základě zákona jedním z ozbrojených sborů ČR, plní úkoly k výkonu vazby, trestu odnětí svobody, zabezpečovací detence a ochraně výkonu pravomoci justice. K tomu spolupracuje s Policií ČR, Hasičským záchranným sborem, Celní správou a též s Generální inspekcí bezpečnostních sborů (GIBS). Příslušné dohody o spolupráci a součinnosti jsou uzavřeny na úrovni Generálního ředitelství i jednotlivých organizačních článků VS a týkají se plánování a provádění prevence bezpečnostních rizik, územního krizového řízení a výcviku příslušníků. V praktické podobě jde o provádění součinnostních cvičení všech složek integrovaného záchranného systému se zaměřením na zvolené modelové situace. Při těchto cvičeních je prověřována funkčnost připravených krizových plánů, postupů a vzájemné komunikace.

Nezbytnost společných cvičení potvrdily zkušenosti z povodní v době od 15. srpna do 5. září 2002, kdy se příslušníci VS aktivně podíleli na odstraňování následků. Vzhledem k příznivé poloze vězeňských zařízení byly zaplaveny jen sklepní prostory Vazební věznice České Budějovice a výstrojní výdejna v Praze Maniny. Tato skutečnost umožnila příslušníkům VS, aby poskytli potřebnou pomoc jiným institucím státní správy a samosprávy a též postiženým občanům. Pod velením Policie ČR se podíleli na nepřetržitém zajišťování hlídkové služby, a střežení objektů. V pořádkové službě bylo nasazeno celkem 450 příslušníků VS, z toho 90 frekventantů nástupního kurzu z Institutu vzdělávání VS ve Stráži pod Ralskem. Zaměstnanci VS – psychologové, pedagogové a sociální pracovníci se podíleli na činnosti evakuačních center. Vychovatelé s odsouzenými pomáhali při odstraňování způsobených škod v Praze, Litoměřicích, Ústí nad Labem, Plzni Českých Budějovicích, Příbrami a na dalších místech. Denně bylo v terénu 180 až 200 vybraných odsouzených. Více než 60 příslušníků justiční stráže z Prahy, Teplíc

a Českých Budějovic pomáhalo při likvidaci škod v soudních budovách. Účinnou pomoc VS včetně technické a logistické vysoce ocenil tehdejší ministr spravedlnosti JUDr. Pavel Rychetský.

Funkční součinnost VS s Policií a Hasičským záchranným sborem se projevila při odstraňování následků povodní v době od 2. do 26. června 2013. Pomoc VS spočívala zejména v zajišťování odklízecích prací, dodávkách materiálu, nouzových prostředků a poskytnutí potřebné techniky v zasažených oblastech. Byla poskytnuta pomoc Okresnímu soudu v Ústí nad Labem, Krajskému soudu v Ústí nad Labem a Okresnímu soudu v Děčíně. Při Hasičském záchranném sboru Středočeského kraje působil psycholog z Věznice Vinařice. Celkem bylo zapojeno 85 příslušníků a zaměstnanců VS a 102 vybraných odsouzených z Vazební věznice Litoměřice, Teplice, Liberec a Věznice Jiřice a Odolov.

Vedle spolupráce a součinnosti při živelných pohromách nebo technologických haváriích je činnost integrovaného záchranného systému orientována na zvládnutí nebezpečných situací, souvisejících se vznikem požáru ve vězeňských objektech (Opava 2011, Nové Sedlo 2019), dopravní nehodou eskortního autobusu s následným požárem a zraněním osob (Olomouc 2011), dopravní nehodou eskortního autobusu a útekem vězňů (Ostrava 2013, Stráž pod Ralskem) nebo se zabarikádováním v prostorách věznice a vzetím rukojmí (Všehrady 2013). Právě tato rizika se stala předmětem modelových situací společných cvičení VS, Policie ČR, Hasičské záchranné služby a Záchranné zdravotní služby.

Spolupráce s Policií ČR je nezbytná též při odhalování trestné činnosti vězňů, zejména drogové, kterou provádí Služba kriminální policie a vyšetřování (SKPV). Nejbližším partnerem pro policisty SKPV je pověřený orgán VS, kterému zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) v § 12 odst. 2 písm. c) přiznává postavení policejního orgánu s věcně a místně vymezenou působností. Spolupráce s Celní správou se uskutečňuje v oblasti výcviku příslušníků, zvláště k odhalování ukrývaných drog a nebezpečných předmětů. Spolupráce s GIBS byla navázána k prevenci a vyšetřování trestných činů vězeňského personálu v místech výkonu vazby a trestu, která mají svoje specifika. Významně přispívá k posilování právního vědomí příslušníků i zaměstnanců VS v rámci služební a profesní přípravy.

V roce 2015 byla podepsána dohoda o spolupráci mezi generálním ředitelem VS a náčelníkem Generálního štábu Armády ČR. Dohoda se týkala výměny informací a zkušeností, zabezpečení odborného vzdělávání a pomoci v oblasti legislativy a práva. Spolupráce byla zaměřena též na služební kynologii, využívání vojenských technologických prostředků, zařízení a výcvikových prostorů. K využívání a rozvoji nových bezpečnostních technologií přispělo memorandum, uzavřené v roce 2021 mezi generálním ředitelem VS a ředitelem Vojenského technického ústavu. Jedním z prvních projektů je detekce dronů v blízkosti střežených objektů VS. Testování tohoto zařízení se uskutečnilo ve Věznici Kuřim se zapůjčeným dronem Policie ČR. Spolupráce s Hradní stráží umožňuje kvalitní výcvik čestné stráže VS pro slavnostní a pietní shromáždění. Recipročně se nabízí například využívání moderní střelnice VS ve Stráži pod Ralskem.

Spolupráce VS v rámci bezpečnostních sborů je prezentována na společných akcích pro veřejnost. Například město Mělník každoročně pořádá akci pod názvem „Den bezpečí a pořádku“, které se účastní městská policie, Policie ČR, hasičský záchranný sbor s dalšími složkami integrovaného záchranného systému. V letech 2012 a 2013 se zúčastnili příslušníci z Věznice Vinařice, kteří předvedli dovednosti služebních psů a ve svém stánku představili věznic, některé výstrojní součástky a odpovídali na dotazy návštěvníků.

V roce 2017 se konala akce nazvaná „Velký den bezpečnosti“ pod záštitou Domu kultury v Ostrově na Ohří. V průběhu této akce provedli ukázky ze své činnosti příslušníci městské policie, Policie ČR, hasičského záchranného sboru a VS. Příslušníci z Věznice Ostrov předvedli dynamickou ukázkou přepadení eskorty a vyhledávání drog pomocí služebních psů. Veřejnost si mohla prohlédnout eskortní autobus, sanitní vůz, vystaveno výstroj a výzbroj.

V rámci spolupráce s Armádou ČR se zúčastnili příslušníci Věznice Mírov „Dne sil podpory Armády ČR – Cihelna 2017“, která se konala v Králíkách. Této akci se zúčastnili též příslušníci Policie ČR, hasičského záchranného sboru, zdravotnické záchranné služby a Celní správy ČR. Příslušníci VS předvedli činnost zásahové jednotky při mimořádné události, přepadení eskorty a pancéřového vozu. Statická prezentace nabídla veřejnosti vybavení vězeňské cely, nepovolené předměty vězňů a výrobky střediska hospodářské činnosti věznice. Obdobným způsobem se příslušníci Vazební věznice Praha Pankrác zúčastnili „Dne pozemního vojska – Bahna“ v roce 2018 a 2019, který se konal ve vojenském prostoru Zadní Bahna u Strašic. Statická prezentace umožnila veřejnosti prohlídku nepovolených předmětů vězňů, donucovacích prostředků, zbraní a služebních vozidel VS.

Mimořádného úspěchu dosáhlo družstvo psovodů pod vedením Judity Klarnerové z Věznice Kynšperk nad Ohří na mistrovství světa v roce 2015, které se konalo v rumunském městě Craiova. V této soutěži záchranných družstev, kterou pořádala Mezinárodní kynologická federace (FCI) získalo družstvo VS první místo. V kynologickém přeboru, pořádaném Sborem Vězeňské a justiční strážce SR v roce 2018 skončilo družstvo psovodů VS na 2. místě a v roce 2020 na 3. místě.

Mezinárodní spolupráce VS s vězeňskými správami se promítá i do sportovní činnosti. Na mistrovství Evropy vězeňských služeb v roce 2018, konaném v Moldávii, se stalo fotbalové družstvo VS ČR evropským mistrem. Na fotbalovém turnaji vězeňských služeb V 4, který se konal v roce 2019 na Slovensku, získal český reprezentační tým VS opět první místo. Fotbalová reprezentace VS ČR zvítězila i v turnaji, který pořádala Policie ČR pro další policejní a bezpečnostní sbory ze zemí střední Evropy v roce 2021 v Praze.

Od roku 2012 se VS spolu s ostatními bezpečnostními sbory ČR pravidelně zúčastňuje mezinárodní přehlídky ozbrojených sil na Dnech NATO, konaném na letišti Ostrava-Mošnov. Statická prezentace umožňuje srovnání činnosti vězeňského personálu, podmínek výkonu vazby a trestu odnětí svobody v minulosti a současnosti. Pravidelně ji připravovala Vazební věznice Praha Pankrác ve spolupráci s Kabinetem dokumentace a historie VS ČR. Vedle informačních tabulí

s fotodokumentací byly atraktivní trojrozměrné exponáty vězeňské a služební výstroje, donucovacích prostředků, zbraní, eskortních a sanitních automobilů a také výrobků, uměleckých výtvorů a nepovolených předmětů odsouzených. Významné místo má prezentace Střediska hospodářské činnosti Vazební věznice Praha Pankrác, která zaměstnává odsouzené a nabízí produkty nábytkové výroby, kovovýroby a poskytuje prádelenské a tiskařské služby. Byly představeny také nové projekty zaměstnávání odsouzených, zejména zavádění včelařství. V průběhu dynamické prezentace byly předváděny ukázky z činnosti zásahových jednotek VS při útěku vězně, eskortování nebezpečného vězně a napadení eskorty.

Expozice KDH na Dnech NATO v roce 2012 (foto: KDH)

Využitou formou prezentace VS ČR byla i účast na mezinárodních veletrzích bezpečnostní a požární techniky. V roce 2016 na veletrhu Enforce Tac a IWA v Norimberku, který byl zaměřen na zbraně, bezpečnostní aplikace a outdoorové vybavení. V roce 2017 na veletrhu bezpečnostní techniky a služeb IDET, ISET a požární techniky a služeb PYROS, konaném poprvé v ČR, na kterém příslušníci z Věznice Olomouc předvedli dynamickou ukázkou. Obdobnou ukázkou předvedli příslušníci VS na mezinárodním veletrhu obranné a bezpečnostní techniky IDET 2019 v Brně a dále v letech 2020 a 2021 na mezinárodních veletrzích IDET, ISET a PYROS, které se konaly rovněž v Brně. Na těchto akcích se VS ČR představila statickou expozicí, dokumentující současné zabezpečení vazebních věznic a věznic a nepovolené předměty vězňů, které tuto bezpečnost narušují. V dynamické ukázkě byla předvedena činnost operativně eskortní skupiny při řešení mimořádné události.

Kynologické přebory (foto: GŘ VS ČR)

Kynologické přebory (foto: GŘ VS ČR)

Příslušníci VS ČR na cvičení IZS v Bělušicích (foto: GŘ VS ČR)

Příslušníci VS ČR na cvičení IZS v Bělušicích (foto: GŘ VS ČR)

VS ČR na dnech NATO (foto: GŘ VS ČR)

VS ČR na dnech NATO (foto: GŘ VS ČR)

Závěr

Jubilejní 30. výročí Vězeňské služby ČR (VS) je nepominutelnou příležitostí k bilancování dosažených výsledků a zamyšlení nad plněním aktuálních a perspektivních úkolů. Významné politické a společenské změny po 17. listopadu 1989 vytvořily též příznivé podmínky k návratu českého vězeňství k humanistickým tradicím. V jejich duchu a Evropských vězeňských pravidel byla připravena a realizována nová koncepce, která vyvedla české vězeňství z totalitní minulosti a nasměrovala jeho další vývoj.

Dne 1. ledna 1993 byla na základě zákona č. 555/1992 Sb. zřízena Vězeňská služba ČR, jako rozpočtová organizace ministerstva spravedlnosti, která nahradila zrušený Sbor nápravné výchovy ČR k plnění úkolů správní služby a vězeňské stráže při zabezpečování výkonu vazby a trestu odnětí svobody. Justiční stráž byla svěřena ostraha a zajišťování pořádku v objektech soudů, státních zastupitelství a místech výkonu pravomoci justice. V průběhu prvního desetiletí byla prováděna legislativní úprava výkonu vazby a trestu odnětí svobody, která byla završena vydáním zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Byla řešena nová profilace věznic a hledány způsoby zaměstnávání odsouzených v důsledku privatizace státních podniků. V penitenciární činnosti se začalo uplatňovat působení duchovních a nevládních humanitárních organizací. Odborná příprava vězeňského personálu byla prováděna diferencovaným způsobem ve vlastních prostorách VS. V neposlední řadě, byly navázány zahraniční kontakty k výměně poznatků a zkušeností ve vězeňství.

Na základě zákona č. 436/2003 Sb. se stala VS jako celek ozbrojeným bezpečnostním sborem a v této souvislosti byla začleněna do integrovaného záchranného systému ČR. V průběhu druhého desetiletí byly realizovány koncepční záměry do roku 2015 se zřetelem na vývoj kriminality, trestní politiky a vězeňské populace. Byla vytvářena databáze vězňených osob včetně diagnostických dat. Přetrvávaly však problémy se zaměstnáváním odsouzených, zejména u hospodářských organizací v místě dislokace jednotlivých věznic. Duchovní služba získala významné a nezastupitelné místo v systému zacházení s vězni. K rozšíření ubytovací kapacity byla zřízena Věznice Rapotice. K plnění zákona č. 129/2008 Sb. byly zřízeny ústavy pro výkon zabezpečovací detence ve Vazební věznici Brno a Věznici Opava. Ve smyslu zákona č. 40/2009 Sb. byla zabezpečena nová diferenciací výkonu trestu ve věznicích. V roce 2013 bylo úspěšně zvládnuto propuštění 6 500 vězňů na základě vyhlášené amnestie prezidenta republiky Václava Klause. V témže roce byl Institut vzdělávání povýšen na Akademii VS ČR.

Činnost VS ve třetím desetiletí byla orientována zejména na plnění koncepce vězeňství do roku 2025, na jejímž plnění se podílí další složky resortu justice a zainteresované instituce a organizace. Tento strategický dokument sleduje zvýšení zaměstnanosti odsouzených, jejich intenzivnější vzdělávání a účinnější sociální integraci. Zásadní změnou bylo posílení rozhodovací činnosti VS ČR v rámci nové diferenciací výkonu trestu ve smyslu zák. č. 58/2017 Sb., a to se zřetelem na stupeň

narušení a dosažené nápravy odsouzeného. K větší samostatnosti věznic při vytváření podmínek k zaměstnávání odsouzených významně přispělo rozšíření počtu provozoven středisek hospodářské činnosti. V rámci Středního odborného učiliště VS byla rozšířena nabídka učebních oborů o náročnější typy. K účinnější sociální integraci byl ve Věznici Nové Sedlo realizován pilotní projekt spolupráce se sociálními kurátory. V roce 2017 byla rozšířena ubytovací kapacita pro odsouzené ženy v Drahonicích a ve Věznici Břeclav v objektu Poštorná. Další kapacity byly rozšiřovány ve věznicích Světlá nad Sázavou, Valdice, Ostrov nad Ohří a Všehrdy.

Vývoj odborné přípravy příslušníků a zaměstnanců VS odráží složitost a náročnost výkonu služby a pracovní činnosti ve vězeňství v měnících se společenských podmínkách. V každé vývojové etapě, spojené s řídicí činností příslušného ředitele Institutu vzdělávání VS, byla odborná příprava určitým způsobem zdokonalována. Byla to dlouhá, ale úspěšná cesta od diferenciací nástupních kurzů přes vybudování systému celoživotního vzdělávání ke spolupráci Akademie VS s asociací evropských akademií (EPTA). Lze říci, že úroveň vězeňství je především dána úrovní kvality vězeňského personálu, kterému je nutno věnovat zvýšenou pozornost. Odborně vzdělaní a vycvičení příslušníci VS se stali rovnocennými a respektovanými partnery příslušníků bezpečnostních sborů ČR, což potvrzuje jejich účast při odstraňování následků povodní v letech 2002 a 2013, provádění součinnostních cvičení v rámci integrovaného záchranného systému ČR a veřejné prezentaci.

Použité prameny a literatura

Generální ředitelství VS ČR, odbor správní:

- interní předpisy 1993-2023.

Roman JOHN, *Věznice Valdice v proměnách času*, Valdice 2012.

Jiří KOŠAŘ, *Vazební věznice Praha-Ruzyně 1935-2015*, Praha 2015.

Václav KŘUPKA – Zdeněk TRUNDA – Marek WILHELM, *Hrad Mírov od založení po současnost*, Mírov 2008.

Aleš KÝR, *Vězeňství*, in: *Encyklopedie českých právních dějin*, svazek XXII, Brno 2020, s. 479-515.

Jan UHLÍK, *Historie věznění a vězeňství v Čechách*, Stráž pod Ralskem 2006.

NÁČELNÍCI A ŘEDITELÉ VZDĚLÁVACÍCH ZAŘÍZENÍ SNV ČSR/ČR A VS ČR V LETECH 1970 AŽ 2023

Aleš KÝR

Po převodu vězeňství z ministerstva vnitra do působnosti ministerstva spravedlnosti 1. ledna 1969 byly postupně vytvářeny organizační, personální a materiální podmínky pro odbornou přípravu vězeňského personálu. Při pobočce Praporčické školy Sboru národní bezpečnosti (PŠ SNB) se sídlem v Ostrově nad Ohří byla zřízena katedra Sboru nápravné výchovy (SNV), která organizovala a zajišťovala odborné vzdělávání a výcvik příslušníků SNV.

PŠ SNB v Zastávce u Brna (foto: KDH)

V roce 1980 byla dislokována v pobočce PŠ SNB v Zastávce u Brna a později v objektu Praporčické školy SNB v Brně-Bohunicích. Roku 1992 byl zřízen Institut vzdělávání SNV v souvislosti s plněním nové koncepce českého vězeňství. Po přechodné dislokaci v Brně bylo zřízeno sídlo Institutu vzdělávání Vězeňské služby (VS) ČR ve Stráži pod Ralskem. V roce 2013 se změnil název na Akademie VS ČR.

Pplk. Josef URBAN (1923)

V letech 1962 až 1965 získal vysokoškolské vzdělání – tříletý rezortní kurz při Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V době od 1. dubna 1971 do 31. prosince 1979 vykonával funkci zástupce náčelníka Střední odborné školy Sboru národní bezpečnosti (SOŠ SNB) v Ostrově nad Ohří, která byla pobočkou Praporčické školy (PŠ) SNB v Brně. V uvedené funkci působil po převedení vězeňství z rezortu ministerstva vnitra do působnosti ministerstva spravedlnosti, ke kterému došlo 1. ledna 1969.

Na základě dohody mezi ministry vytvářela SOŠ SNB materiální a personální podmínky k odborné přípravě příslušníků Sboru nápravné výchovy (SNV) ČSR. J. Urban zodpovídal za odbornou přípravu příslušníků SNV a jeho hlavním úkolem bylo zabezpečit ji v souladu s rozkazem ministra spravedlnosti č. 2/1970 Sb., o výchovném a vzdělávacím systému SNV ČSR. Řídil výuku v nástupních kurzech v rozsahu 7 až 8 týdnů, dále čtyřletou Střední odbornou školu SNV (studijní obor vychovatelství), která byla ukončena maturitou a odborný 18 měsíční kurz pro maturanty a vysokoškoláky. V rámci dohodnutých podmínek se snažil o soustředění kanceláří, kabinetu pomůcek, učeben a ložnic posluchačů do samostatné budovy. Stravování posluchačů, využívání tělocvičny a střelnice zajistil v potřebném rozsahu v rámci provozu a plánování výuky SOŠ SNB. Vytvořil pedagogický sbor z řad učitelů SOŠ SNB k zabezpečení politické, odborné, bojové a tělesné přípravy. Zasedal také v maturitní komisi prověřující znalosti posluchačů z českého a ruského jazyka, nápravné výchovy s metodikou a volitelného předmětu (pedagogiky nebo psychologie).

K dalšímu rozšiřování vzdělávací kapacity pro 18 měsíční kurs byly postupně zřizovány elokované třídy v útvarech SNV Valdice, Heřmanice a Pardubice. Dbal na dodržování stanoveného školního režimu, využívání vhodných názorných pomůcek a cvičného strážního stanoviště. Ke spojování teorie s praxí zavedl exkurze v útvarech SNV Ostrov nad Ohří, Horní Slavkov, Žacléř, Libkovice, Stráž pod Ralskem, Hradec Králové a Valdice. K účelnému využití volného času posluchačů podporoval sportovní činnost. Svým zodpovědným přístupem k řízení

školy vedl učitele k náročné přípravě na výuku a posluchače k ukázněnému chování a úspěšným studijním výsledkům.

Pplk. Oldřich KAVKA (1934)

V letech 1972 až 1975 získal vysokoškolské vzdělání – tříletý rezortní kurz při Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V době od 1. ledna 1980 do 30. června 1990 byl náčelníkem Střední odborné školy SNV ČSR, nově dislokováné v Zastávce u Brna v objektu pobočky PŠ SNB v Brně.

Na základě dohody mezi ministrem vnitra československé federace (ČSSR) a ministrem spravedlnosti české republiky (ČSR) řešil ubytovací a školskou kapacitu pro 220 posluchačů z řad příslušníků SNV. V rámci organizačního uspořádání pobočky PŠ SNB byl zástupcem náčelníka školy a náčelníkem katedry SNV. Zároveň byl členem štábu a pedagogické rady náčelníka školy a zabezpečoval styk mezi Správou SNV a PŠ SNB Brno. Nelehkým úkolem bylo vytvoření nového pedagogického sboru, který sestavil převedením některých odborných učitelů z Ostrova nad Ohří, přijetím nových učitelů pro výuku všeobecně vzdělávacích předmětů a využitím výpomoci učitelů z PŠ SNB.

Pod jeho vedením připravili učitelé katedry SNV nové učebnice, které odpovídaly kladeným požadavkům z hlediska teorie i praxe. Zavedený systém odborné přípravy příslušníků SNV formou nástupního kurzu, odborně vzdělávacího kurzu pro maturanty a středního odborného studia s maturitou obohacoval využíváním nových názorných pomůcek, připravených ve spolupráci s útvary SNV Brno, Kuřim, Valdice a Vinařice. K výuce kriminalistiky zajistil využívání specializované učebny PŠ SNB, vybavené audiovizuálními prostředky. Prosazoval důsledné dodržování školního řádu, který byl jednotný pro příslušníky SNV i SNB.

V roce 1982 došlo k přemístění SOŠ SNV ze Zastávky u Brna do školského areálu PŠ SNB Brno-Bohunice. V této souvislosti opět řešil prostorové a materiální zabezpečení výuky posluchačů SNV a zabezpečení jejich ubytování a stravování v rámci PŠ SNB. Jako v předchozím období byl zástupcem náčelníka PŠ SNB pro

výuku příslušníků SNV. Vedle náročné řídicí činnosti, zejména spojené s organizačními a dislokačními změnami, udržoval úzký kontakt s učiteli, podílel se na výuce, zasedal ve zkušební komisi a měl pochopení pro oprávněné potřeby posluchačů.

Mjr. JUDr. Ján LAZÁR (1954)

V letech 1984 až 1988 vystudoval Vysokou školu Sboru národní bezpečnosti (VŠ SNB) a v letech 1989 až 1990 zde absolvoval postgraduální pedagogické minimum. Ve vězeňství působil od roku 1975. V době od 1. srpna 1990 do 31. března 1991 byl SOŠ SNV ČSR a zároveň katedry SNV, dislokované v objektu PŠ SNB v Brně-Bohunicích. Svou funkci vykonával ve služebním poměru k SNV, jakož i jeho zástupce a pracovníce studijního úseku. Ostatní členové katedry SNV byli ve služebním poměru k SNB. Na základě politických a společenských změn po 17. listopadu 1989, které se promítly do přípravy nové koncepce českého vězeňství, došlo k organizační i obsahové změně odborné přípravy příslušníků SNV.

Zrušenou SOŠ SNV nahradil Institut vzdělávání (IV) SNV ČR, ve kterém od 1. dubna 1991 do 14. listopadu 1992 vykonával funkci ředitele ve služebním poměru k SNV. Na základě platné dohody s PŠ SNB udržel vyčleněnou kapacitu kanceláří, učeben a ubytovny pro potřebu IV SNV. V roce 1990 řešil aktualizaci osnov nástupních kurzů, zejména nahrazením marxismu-leninismu společensko-vědními disciplínami. Nově byla zařazena etika, estetika, historie vězeňství a problematika společenského poslání SNV. Pro příslušníky SNV se základním a středním vzděláním zřídil nástupní kurz v délce devět týdnů, který kromě klasických předmětů nově zahrnoval společenské vědy s důrazem na sociologii a společenskou výchovu. Maturanty a vysokoškoláky zařazoval do nástupního kurzu v délce pět týdnů k získání poznatků z penitenciární psychologie a pedagogiky.

Obsahové změny provedl též ve výuce jednoletého dálkového studia a čtyřletého studia s maturitou. Stal se důstojným nástupcem pplk. Oldřicha Kavky. Podle jeho vzoru přispíval k udržování kolegiálních vztahů mezi učiteli a vedl

posluchače k osobní i studijní kázni. V historicky přelomovém období setrval v řídicí funkci, zabezpečil dokončení nástupních a odborně vzdělávacích kurzů a rovněž maturitu posluchačů čtyřleté SOŠ SNV. Po ukončení prověrek odborné a morální způsobilosti, nařízených ministerstvem spravedlnosti ČR, doplnil a stabilizoval učitelství sbor. Připravoval učitele k plnění úkolů v nových podmínkách, vyplývajících z reformy českého vězeňství v duchu Evropských vězeňských pravidel a humanistických tradic.

Mgr. Vladislav VAŇÁK (1944)

Vystudoval Pedagogickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci – učitelství pro školy I. cyklu. V roce 1990 byl členem vězeňské komise Výboru pro obranu a bezpečnost Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR a mimo jiné se věnoval problematice vězeňského personálu v rámci připravované reformy českého vězeňství. V době od 15. listopadu 1992 do 14. listopadu 1993 vykonával funkci ředitele IV SNV ČR a od 15. listopadu 1993 do 31. října 1996 byl ředitelem IV VS ČR. Školská zařízení pro odbornou přípravu příslušníků SNV, později příslušníků a občanských zaměstnanců VS ČR, byla dislokována v objektu Střední policejní školy (SPŠ) MV v Brně-Bohunicích.

Jako ředitel IV SNV/VS nebyl členem vedení této školy, neboť IV měl samostatné postavení. Využívání školských a ubytovacích prostorů, jakož i stravování posluchačů, bylo nově upraveno smlouvou se SPŠ MV. Po zřízení VS ČR v roce 1992, která nahradila zrušený SNV, řešil nové organizační uspořádání IV, vnitřní řád a doplňování učitelského sboru. Jeho poradním orgánem k výběru uchazečů byla atestační komise, složená z odborníků VS a pedagogických pracovníků vysokých škol. K plnění usnesení branného a bezpečnostního výboru Parlamentu ČR vedl odborný tým ke zpracování koncepce odborného vzdělávání, která byla po náročném oponentním řízení přijata a postupně realizována.

Prvním krokem bylo zavedení diferencovaných nástupních kurzů pro příslušníky a občanské zaměstnance VS. Se zřetelem na jednotlivé kategorie posluchačů zřídil pět typů nástupních kurzů: pro strážní a eskortní službu (A),

dozorčí službu k výkonu vazby a trestu (B), justiční stráž (C), specialisty správní služby (D) a referenty – úředníky správní služby (E). K dalšímu odbornému vzdělávání organizoval kurzy kvalifikační, rekvalifikační a rozšiřovací. K zahájení maturitního studia v oboru vychovatelství chyběly potřebné prostory. Připravoval posluchače na spolupráci s duchovními, jejichž činnost se stala součástí penitenciární výchovy. Zavedl výuku managementu k osvojení zásad komunikace, přenosu informací, řízení lidských zdrojů a věnoval velkou pozornost výuce výpočetní techniky k základní obsluze počítače a jeho využití ve vězeňské praxi. Jeho funkční období bylo naplněno prováděním zásadních a žádoucích změn v odborné přípravě.

Plk. PhDr. Miloslav JÚZL, Ph.D. (1949)

V roce 1976 ukončil studium pedagogiky na Filozofické fakultě Univerzity J. E. Purkyně v Brně a doktorát získal na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v oboru speciální pedagogika. Po studiu se stal odborným učitelem v PŠ SNB v Brně-Bohunicích a vyučoval též posluchače SNV v rámci SOŠ SNV. V roce 1993 byl převeden ze stavu učitelů SPŠ MV do pedagogického sboru IV VS ČR. V době od 1. listopadu 1996 do 31. března 2006 vykonával funkci ředitele IV VS ČR se sídlem ve Stráži pod Ralskem.

Řídící funkci převzal s požadavkem na zpracování a realizaci koncepce celoživotního vzdělávání příslušníků i občanských zaměstnanců VS ČR. Jeho první nezbytné kroky směřovaly k dořešení prostorových a materiálních podmínek, které byly předpokladem k naplnění organizačních, personálních a obsahových cílů. Vzhledem ke snižující se kapacitě školských a ubytovacích prostorů z důvodu vlastních potřeb SPŠ MV byl v roce 1996 rozhodnutím ministra spravedlnosti dislokován IV VS ve Stráži pod Ralskem v objektu bývalé ubytovny s.p. DIAMO. Ubytování příslušníků VS zajišťoval v prostorách IV VS a výuku organizoval zčásti v pronajatých prostorách.

K ubytování a výuce občanských zaměstnanců VS zřídil pobočku IV VS v pronajatých prostorách Justiční školy v Kroměříži. Zahájil výstavbu školského

objektu rekonstrukcí a dostavbou dvou budov, převedených z majetku s.p. DIAMO. Program celoživotního vzdělávání členil na všeobecný a specializovaný pro vyjmenované funkce. Všeobecný plán obsahoval: nástupní specializační, doplňující a zdokonalovací kurzy v rámci IV VS, dále naplňování kvalifikačních požadavků, postgraduální vysokoškolské studium, samostudium, stáže a zapojení do vědeckovýzkumné činnosti.

Nástupní kurzy inovoval sloučením kurzů pro strážné a dozorce a rozdělením kurzů pro správní službu s kontaktem a bez kontaktu s vězni. Pod jeho vedením bylo připraveno cca 40 specializačních kurzů podle požadavků a vývoje situace ve VS ČR, které byly zapracovány do vydaného katalogu kurzů. V neposlední řadě vytvořil příznivé podmínky pro činnost Kabinetu dokumentace a historie VS ČR, který se v roce 2000 stal organizační součástí IV VS. V průběhu svého funkčního období vybudoval školské zázemí IV VS ČR ve Stráži pod Ralskem.

Plk. JUDr. Oldřich HORNA (1950)

V roce 1986 vystudoval VŠ SNB a na Právnické fakultě Univerzity Karlovy mu byl udělen titul doktora práv. Později na fakultě managementu Univerzity T. Bati ve Zlíně získal odbornou kvalifikaci učitele všeobecně vzdělávacích předmětů střední školy. Ve vězeňství působil od roku 1973. V době od 1. dubna 2006 do 31. září 2010 vykonával funkci ředitele IV VS ČR. Věnoval se zdokonalení systému základní odborné přípravy pro nastupující příslušníky a pracovníky VS. Nástupní kurz pro příslušníky VS (ZOP/A) prodloužil z 10 týdnů na 8 měsíců. Změnil jeho obsah a zejména zavedl do výuky řešení modelových situací se zřetelem na možné jednání obviněných a odsouzených.

Při plánování výuky se musel vyrovnat se zvyšujícím se počtem uchazečů o služební poměr k VS, kteří nevykonali základní vojenskou službu. Tento problém řešil zvýšením počtu vyučovacích hodin pro vojenskou přípravu. V rámci kurzu ZOP/A zavedl řízenou praxi, která byla postupně prováděna ve všech vazebních věznicích a věznicích, kde významnou roli plnili systemizovaní lektoři – instruktoři. Také kurz pro občanské zaměstnance VS v přímém styku s vězňenými osobami

(ZOP/B) prodloužil na 8 týdnů a nástupní školení pro občanské zaměstnance bez přímého styku s vězni stanovil na 3 týdny.

V roce 2007 zahájil služební zkoušky příslušníků VS ve smyslu zák. č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů a nařízení vlády č. 506/2004 Sb., kterým se stanoví způsob přípravy, obsah, průběh, ukončení a hodnocení služební zkoušky. Při plánování specializačních a rozšiřujících kurzů k naplňování programu celoživotního vzdělávání ve VS vycházel z doporučení pedagogické rady IV VS, zejména z návrhů příslušných ředitelů odborů Generálního ředitelství VS ČR, ředitelů vazebních věznic a věznic.

K vytváření podmínek pro naplnění vyššího a vysokoškolského vzdělání, požadovaného u některých funkcí ve VS, úzce spolupracoval s příslušnými fakultami univerzit v Praze, Brně, Olomouci, Liberci, Plzni a ve Zlíně. Plnění dlouhodobých úkolů IV VS v oblasti penologického výzkumu zajišťoval zejména ve spolupráci Institutem pro kriminologii a sociální prevenci ministerstva spravedlnosti ČR. Pokračoval ve vytváření potřebných podmínek pro činnost Kabinetu dokumentace a historie VS ČR, který mimo jiné zajišťoval přednášky z historie českého vězeňství.

Plk. Mgr. Bořivoj MALÁT (1956)

V roce 2000 ukončil bakalářské studium v oboru sociální pedagogika na Pedagogické fakultě Technické univerzity v Liberci a v roce 2002 získal magisterský titul na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Ve vězeňství působil od roku 1979. Od 1. října 2010 do 31. srpna 2013 vykonával funkci ředitele IV SV ČR se sídlem ve Stráži pod Ralskem. Od 1. září 2013 do 30. června 2015 byl ředitelem AVS ČR na stejném místě. V letech 2011 až 2012 zajistil účast zkušených učitelů IV VS na misích VS ČR v Afganistánu, které byly zaměřeny na odbornou výuku a výcvik afgánského vězeňského personálu.

V souladu s příslušným nařízením generálního ředitele v roce 2012 zavedl pravidelné slavnostní shromáždění u příležitosti Dne českého vězeňství. Cílevědomě pokračoval v plnění programu celoživotního vzdělávání se zřetelem na realizaci

nižších i vyšších forem vzdělávání a pod jeho vedením byl IV VS v roce 2013 povýšen na AVS ČR. Podporoval rozvoj vzdělávání a výzkumu penitenciární problematiky adiktologie. Zneužívání návykových látek v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody bylo ústředním tématem mezirezortní odborné konference, konané v roce 2014. V návaznosti na její výsledky se snažil o pořádání víceúrovňových specializačních kurzů, zejména pro odborné pracovníky VS se styku s vězňenými uživateli drog a drogově závislími.

Díky příznivým podmínkám, které vytvořil pro činnost Kabinetu dokumentace a historie VS ČR, byla v roce 2014 otevřena pod Pražským hradem výstava o historickém vývoji českého vězeňství a o rok později výstava o podílu Milosrdných sester sv. Karla Boromejského na nápravě odsouzených žen v Řepích. Ve spolupráci s ředitelem Institutu pro kriminologii a sociální prevenci ministerstva spravedlnosti v roce 2015 uspořádal konferenci u příležitosti 100. výročí narození doc. PhDr. Jiřího Čepeláka, CSc., zakladatele moderní české penologie, která se zabývala též současnými trendy výuky penologie.

Usiloval o zachování organizační a dislokační celistvosti AVS, a proto nepřistoupil na požadované zřízení výcvikového střediska ve Věznici Rapotice. Důsledně dbal na studijní kázeň posluchačů a pracovní kázeň personálu školy. Při řešení logistických potřeb úzce spolupracoval s Městským úřadem ve Stráži pod Ralskem. Úspěšná činnost AVS v době jeho funkčního období byla potvrzena při návštěvě prezidenta republiky Miloše Zemana v roce 2015

Plk. Ing. František VLACH, Ph.D., MBA, LL.M., Ing-Paed IGIP (1975)

V letech 1993 až 1998 vystudoval obor automatizace řízení ve strojírenství na Technické univerzitě v Liberci. V roce 2010 absolvoval pedagogické studium na International Society for Engineering Education (Ing-Paed IGIP) a v letech 2016 až 2018 pokračoval studiem sportovního managementu na Vysoké škole tělesné výchovy a sportu v Praze (MBA). V letech 2017 až 2019 se věnoval studiu kriminologie a penologie na Evropském ústavu práva a soudního inženýrství (LL.M.) a roku 2021 získal vědeckou hodnost (Ph.D.) v oboru andragogika na Univerzitě Jana Amose Komenského v Praze.

Ve vězeňství působil od roku 2000, kdy nastoupil jako učitel odborných předmětů do IV VS ČR. V letech 2002 až 2010 vykonával funkci vedoucího pedagogického oddělení. Později se stal 1. zástupcem ředitele IV VS a v letech 2015 až 2023 zastával funkci ředitele AVS ČR. Odrazem úspěšné řídicí činnosti bylo zvyšování počtu absolventů základních i prohlubujících forem odborných kurzů a zkvalitňování výuky. Při řízení činnosti AVS v podmínkách protiepidemických opatření v letech 2020 až 2021 řešil náročné úkoly, související s přechodem prezenční výuky na distanční. Plnění těchto úkolů si vyžádalo zvýšené požadavky na učitelský sbor a technické zajištění výuky on-line.

V centru jeho pozornosti byla kooperace s odborníky, zejména ze spolupracujících bezpečnostních rezortů a vysokoškolských pracovišť prostřednictvím pořádání odborných seminářů, konferencí a pracovních setkání. Profilovým odborným setkáváním se staly Penologické dny. Stejnou pozornost věnoval mezinárodním kontaktům s partnerskými vzdělávacími institucemi na základě uzavřených dohod o spolupráci a též v rámci členství v evropské asociaci akademií vězeňských služeb.

Snažil se o zvyšování podílu AVS na domácí a zahraniční prezentaci Vězeňské služby ČR využíváním veřejných sdělovacích prostředků, webových stránek, Facebooku, Instagramu a rezortních časopisů České vězeňství a Historická penologie. Prezentaci AVS podpořil též zřízením vlajky a medaile, která je udělována za významný podíl na odborném vzdělávání vězeňského personálu. Pod jeho vedením bylo cílevědomě řešeno i logistické zabezpečení činnosti AVS. Mediálně sledovanou akcí se stalo slavnostní otevření rekonstruovaného objektu výcvikového a vzdělávacího centra v roce 2021, ke kterému přispěla i práce učitelů.

Použité prameny a literatura

Aleš KÝR – Alena KAFKOVÁ, *Proměny odborné příravy vězeňského personálu*, in: *Historická penologie* č. 2/2010, Praha 2010.

Aleš KÝR – Alena KAFKOVÁ (eds.), *Pamětní almanach – Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR ve Stráži pod Ralskem 1996-2006*, Příloha časopisu *České vězeňství* č. 26/2006, Praha 2006.

VĚZEŇSTVÍ NA PODKARPATSKÉ RUSI V PRVNÍ POLOVINĚ DVACÁTÝCH LET

20. STOLETÍ

David Hubený

Úvod

Jako v mnoha jiných ohledech, tak i vězeňství na počátku československé správy Podkarpatské Rusi bylo nuceno řešit katastrofální situaci zděděnou po předchozí uherské správě,¹ která měla leckdy kvalitnější legislativní úpravu než předlitavská část monarchie.² Její naplňování ale v praxi výrazně pokulhávalo. Situaci nepomohla ani první světová válka, z ní vyplývající celkový materiální nedostatek a po jejím skončení zvýšená zločinnost.

Archivní materiály k vězeňství na Podkarpatské Rusi jsou uloženy v Národním archivu v Praze ve fondu Ministerstvo spravedlnosti, kde se však nachází jen torzo původního spisového materiálu, které se omezuje na jednu složku líčící trudný stav věznic částečně v roce 1920 a hlavně v roce 1921. Další zmínky o tamním vězeňství jsou v tomto fondu ojedinělé. Toto materiálové omezení vedlo k soustředění příspěvku na první polovinu dvacátých let. V Národním archivu byl dále využit fond Ministerstvo vnitra I. – prezídium, neboť jemu podřízené četnictvo si opakovaně stěžovalo na mizerný stav podkarpatoruských věznic, odkud utíkali s nesnázeami zadržení nebezpeční zločinci.

Výrazněji byly využity fondy Státního archivu Zakarpatské oblasti, konkrétně fondy 29 a 63, představující písemnosti Civilní správy Podkarpatské Rusi a které přinášejí některé údaje k fungování věznic a snah o jejich zlepšení. Za pomoc s jejich zprostředkováním náleží dík váženému kolegovi doc. Juriji Danilcovi z Fakulty mezinárodních vztahů a historie Užhorodské národní univerzity.

Státní archiv Zakarpatské oblasti dále uchovává miniaturní fondy místních věznic v Berehovu (f. 1465), Chustu (f. 1464) a Užhorodu (f. 1466). Ty však sestávají pouze z několika málo knih s údaji o věznicích, ale o samotném fungování věznic, jejich personálním a hmotném zajištění, organizačním členěním atd. nevyprávějí vůbec nic. Ostatní fondy, ale i archivy, byly v příspěvku využity jen doplňkově.

Zcela nevyužit zůstal fond košického vrchního soudu uložený ve Slovenském národním archivu. Tento justiční úřad totiž spravoval soudy východního Slovenska a Podkarpatské Rusi, ale k vězeňství se mezi jeho písemnostmi nedochovalo nic, což je také dáno tím, že fond utrpěl spisovou rozlukou během druhé republiky mezi bratislavskou a chustskou autonomní vládou i stěhováním v důsledku státoprávních změn v závěru třicátých let.

---

¹ K připojení tohoto území k Československu a jeho osudům v rámci republiky viz Jan RYCHLÍK – Magdaléna RYCHLÍKOVÁ, *Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918-1946*, Praha 2016.

² K legislativnímu vývoji justice a vězeňství v uherské části podunajské monarchie např. Jozef CHREŇO, *Náčert vývoja justície a väzenstva v rokoch 1848-1918*, In: *Zborník príspevkov k dejinám väzenstva na Slovensku*, Bratislava 1998, s. 23-28. Za poskytnutí děkuji kol. Aleši Kýrovi.

V odborné literatuře, pokud je autorovi známo, se otázkou československého vězeňství na Podkarpatské Rusi, dosud nikdo nezabýval.³ Z důvodu výše uvedených materiálových omezení je však i tento příspěvek jen skromnou sondou do celkové problematiky československé justiční a vězeňské správy na Podkarpatské Rusi, přičemž zvláštní pozornost je věnována věznicím v Berehovu a Chustu (dobově též Hustu) u tamních sedriálních soudů. K třetí věznicí soudní sedrie v Užhorodu se nepodařilo dohledat dostatek pramenů. Věznicím okresních soudů či jiným zadržovacím zařízením nebyla věnována pozornost a případná zmínka o nich slouží jen k dokreslení celkové situace.

Všeobecný stav

Po skončení bojů s Maďarskem přistoupilo Československo od podzimu 1919 k budování a upevňování své správní struktury na Podkarpatské Rusi, která byla hodnocena jako nejvíce zanedbané území s potřebou rozsáhlých investic do infrastruktury, školství a zdravotnictví. S ohledem na absenci dostatečného počtu domácích loajálních zaměstnanců, které uherské školství masově odnárodňovalo, bylo nutné povolávat personál z historických zemí. S tím souvisel problém ubytování nově příchozích – stejně jako u jejich vězeňských klientů. Věc stěžovala i skutečnost, že v letech 1919 a 1920 nebyl na Podkarpatské Rusi prakticky žádný stavební materiál a Referát veřejných prací Civilní správy Podkarpatské Rusi například o jeden vagon cementu opakovaně písemně žádal celých šest měsíců... Tento nedostatek spojený se špatnou železniční dopravou trval až do roku 1921, kdy se situace začala zlepšovat, ale i tak se ve dvacátých letech stavělo na Podkarpatské Rusi dráže než v ostatních zemích kvůli malému množství cihlen (s často podprůměrnou produkcí) a nutnosti povolávat odborné síly ze západních částí republiky.⁴

Věznicím se na počátku dvacátých let nevyhnuly ani problémy s nemocemi. Kvůli případům tyfu justiční správa připravovala stavební úpravy.⁵ Ovšem ještě v roce 1923 byla stále situace špatná a košická soudní tabule si opakovaně stěžovala, že Referát veřejných prací Civilní správy Podkarpatské Rusi neslyší na její urgence nejen na výstavbu nových budov, ale ani na opravu těch stávajících. Na podzim 1923 proto hrozilo ukončení používání budov v Chustu a Velkém Berezném. Mizerně na tom byly ale i samotné soudy, kdy samosoudci často museli rozhodovat ve svých kancelářích, které ovšem sdíleli s dalšími osobami.⁶

³ Byla však zpracována otázka tehdejšího vězeňského personálu – viz Aleš KÝR, *Vězeňský personál v období první Československé republiky*, in: *Historická penologie*, č. 1/2021, roč. XIX., s. 61-70.

⁴ Archiv Národního muzea, f. Háj Antonín, kart. 217, inv. č. 5920.

⁵ Державний архів Закарпатської області (dále DAZO), f. 29, opis 3, d. 105, fol. 222-222v.

⁶ Národní archiv, f. Ministerstvo vnitra I. – prezídium (dále NA, f. PMV), sign. 225-196-2, fol. 97, 134.

Problémů s věznicemi si pravidelně všímalo také četnictvo, které na tyto nedostatky upozorňovalo i armádní velení během vojenské diktatury.⁷ Velitel podkarpatského četnictva Alois Jirka ve své zprávě za první pololetí 1921 poukazyval na výrazné zhoršení bezpečnostní situace, vinil personál berehovské sedriální věznice z nedostatečného dozoru, protože se odtud podařilo uniknout některým banditům (např. známý vrah Ivan Buština).⁸ Dle jiné četnické zprávy tento známý bandita uprchl z posádkové věznice v Užhorodě a se svými kumpány začal řádit kolem Mukačeva, kde v srpnu 1920 zabil přinejmenším dva Židy. Četnictvo proto opakovaně volalo po zlepšení ostrahy vězeňských zařízení.⁹

S nízkou vážností státních institucí, ale i násilností prostředí souvisel případ z Velké Sevluš, kde se 31. října 1922 v 15:00 pokusil Jurko Vašince, uvězněného pro urážku četníků, osvobodit ze soudní vazby jeho bratr. Během potyčky dozorce použil zbraň a zadrženého postřelil do krku. Jeho zranění bylo ihned ošetřeno a došlo k převozu do nemocnice. Zdravotní stav útočníka nebudil obavy, jak zdůraznil hlavnoslužnovský úřad: „*Postřelený je známý rváč*“.¹⁰

Většinu prvního desetiletí existence nové republiky tak musela vězeňská správa a její personál přetrpět v provizorních, často nehygienických a bezpečnostně nevyhovujících podmínkách, přičemž tolik urgované nové moderní budovy (účelové i bytové) se začaly objevovat až ve druhé polovině dvacátých let.¹¹

Nepřekvapí, že mezitím se státní správa snažila zlepšit a sjednotit co bylo možné. Inspekce vyslané na Podkarpatskou Rus z ústředí tak mimo jiné navrhovaly vydání jednotných celorepublikových předpisů, například služebního řádu vězeňské stráže a seznamu tiskopisů.¹² Vedle administrativních otázek se však musely řešit i ryze praktické záležitosti: V létě 1920 se Referát pro soudnictví Civilní správy

⁷ Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, f. Zemské vojenské velitelství Užhorod, kart. 8, čj. 475.

⁸ NA, f. PMV, sign. 225-29-12, fol. 16v. Ivan Buština měl krátce pověst Šuhajova nástupce, o němž se podle novinářské zprávy mělo vyprávět, že „*jest člověkem plný humoru a nedovede se zlobiti*.“ Údajně zabíjel, jen když musel a např. knězi, kterého okradl o kořalku a mešní víno, zanechal děkovný vzkaz (NA, f. PMV, sign. 225-179-1, fol. 24). Posádka četnická stanice Kalnik zastihla dne 26. listopadu 1921 Buštinu v chýši u Holovněkové. Bandita spatřil zavčas blížící se četníky, zavřel dveře a oknem uprchl. Během pronásledování neuposlechl několik výzev, načež četníci použili svoje zbraně. Jedna z ran jej smrtelně zasáhla (NA, f. Generální velitel četnictva, kart. 26, čj. 121dův/1928.). Několikanásobného vraha Buštinu údajně nelitovala ani jeho vlastní matka – jen sestry si posteskly, že jim již nebude dávat kradené šperky. Podle novinových zpráv mu rozvigovský pop odepřel církevní pohřeb, neboť patřil mezi Buštinovy oběti. „*Všechno obyvatelstvo v Rozvigově se postavilo proti pochování mrtvolky na jejich hřbitově, aby je podle pověry nestihlo krupobití*“ (Večerní tribuna č. 284 z 9. prosince 1924).

⁹ NA, f. PMV, sign. 225-101-35, fol. 4.

¹⁰ DAZO, f. 29, opis 1, d. 108, fol. 83.

¹¹ K této problematice např. Adolf LIEBSCHER, *Regulace Malého Galaga v Užhorodě*, in: Horizont, č. 9, 1927, roč. I., s. 153-155; Adolf LIEBSCHER, *Soudní budova a trestnice v Užhorodě*, in: Horizont, č. 9, 1927, roč. I., s. 156-159; Adolf LIEBSCHER, *Státní obytné domy v Užhorodě*, in: Horizont, č. 9, 1927, roč. I., s. 161-165 a Fr. SCHMEISER, *Skloželezobetonové konstrukce v trestnici v Užhorodě*, in: Horizont, č. 9, 1927, roč. I., s. 160-161.

¹² NA, f. Ministerstvo spravedlnosti (dále MS), kart. 1250, sign. Tr. Karp. Rus 3.

Podkarpatské Rusi počal shánět po zimních přikrývkách pro věznice a na podzim i po dalším vybavení (šálky, slavníky), které se na Podkarpatské Rusi dalo opatřit jen za vysoké ceny, ale které se mohlo vyrábět ve věznicích v historických zemích, což byla též pravda, neboť šálky a boty (včetně obnošených a vojenských) bylo možné objednat v Trestnici pro muže v Praze a slavníky v Trestnici pro ženy v Řepích. Zmíněné obnošené boty chtěla berehovská věznice přidělovat vězněným cikánům, u kterých se očekávalo, že by nové boty ihned zničili, a nový materiál chtěla správa věznice uchovat pro vězně pracující na polích a vůbec venku.¹³

Krajský soud v Užhorodu postavený v letech 1924-1928 (foto: Wikipedie)

Kromě toho se však myslelo i na další osudy vězňů po jejich propuštění. V roce 1921 soudní správa začala zjišťovat, jak to je s ustavením spolků pro propuštěné vězně. V Berehovu sice před první světovou válkou vznikl podpůrný spolek v intencích zákonného článku VII/1913, který však pojednával o soudech mladistvých a tím pádem se i spolek zabýval jen mládeží. Ačkoliv se dokázal udržet během krizových let první světové války, s jejím skončením a přičleněním Berehova k Československu došlo k zániku spolku v důsledku odchodu jeho vůdčích osobností do Maďarska.¹⁴ Myšlenku pomoci resuscitoval Josef Hofman, který od dubna 1922 vedl místní soudní stolicí.¹⁵ Spolu se státním zástupcem Milanem Kořánem inicioval vznik společnosti pro podporu uvězněných, z nichž mnozí se za mříže dostali v důsledku těžké ekonomické situace.¹⁶ Soudní sedrie v Užhorodě

¹³ NA, f. MS, kart. 1250, sign. Tr. Karp. Rus 5.

¹⁴ NA, f. MS, kart. 507, sign. Věz 1.

¹⁵ NA, f. Předsednictvo ministerské rady, kart. 1040, čj. 19316/1927.

¹⁶ *Podkarpatské noviny*, 27. X. 1924, č. 9.

pak navrhovala, že by se stejně jako v minulosti mohla část vybraných pokut používat k podpoře propuštěných nemajetných trestanců, kteří například neměli finance na cestu domů.

Tuto ideu však Soudní tabule v Košicích zamítla jako organizačně nemožnou. V reálu však takové podpory ani nebyly poskytovány, protože trestance předávali četnictvu k dopravě. Soudní stolice v Chustu pak stála před úkolem podpůrnou činnost nově zorganizovat. Původně totiž podobná organizace působila v Marmarošské Sihoti (dnes Sighetu Marmăției), která byla správním a justičním centrem regionu, ale po rozpadu monarchie se město stalo součástí Rumunska. Mimo to, péče o propuštěné trestance vycházela v oblasti uherského práva ze zákonného článku XXVII/1892.¹⁷

Určité vyčlenění místních věznic na Podkarpatské Rusi se projevilo mimo jiné i tím, že se nezapojily do snah vězeňského oddělení na Ministerstvu spravedlnosti o soustředění zvláštních výrazů zločinecké mluvy.¹⁸ Na druhou stranu představovali vězni vítaný zdroj pracovních sil. Státní zastupitelství v Užhorodě vyrozumělo v lednu 1922 Civilní správu Podkarpatské Rusi o problémech v dozorčí službě, vyvolaných žádostmi o dodání trestanců na práci, které ale předem nedostalo ke schválení. Proto bylo inspektorovi sedriální věznice nařízeno, aby bez povolení státního zastupitele vězně neposílal na práce. Státní návladní zavedl standardizovanou žádanku, která měla být zastupitelství zaslána alespoň 24 hodin předem, aby o ní mohlo rozhodnout.¹⁹

Zájem o vězeňskou práci přetrvával a na podzim 1926 musela Politická správa Podkarpatské Rusi informovat, že v užhorodské sedriální věznici je málo vězňů a nelze tudíž vyhovět velkému množství žádostí. Proto se opět připomínal nařízený postup, že bez rozhodnutí státního zastupitelství nebude inspektor nikoho přidělovat na práci. Zároveň se připomínalo opatření Ministerstva spravedlnosti z prosince 1922, že vězně mohou soukromníci a úřady (s výjimkou soudů) na práci využívat jen po předložení vyjádření okresního úřadu (v Užhorodě hlavního městského notářského úřadu), že v místě nejsou nezaměstnaní. Podle přání státního zastupitelství se žádosti o přidělení vězňů spolu s vyjádřením okresního úřadu předkládalo současně státnímu zastupitelství s udáním druhu práce, místa určení a počtu žádaných trestanců.²⁰

Berehovo

Státní zastupitelstvo v Berehově bylo umístěno na Verböcziho náměstí ve státní budově spolu se sborovým a okresním soudem. Věznice sborového soudu v Berehově se nacházela kousek od soudní budovy, s níž nebyla nijak spojena. Věznice, která podstoupila kontrolu 6. dubna 1921, disponovala vnitřním a vnějším

¹⁷ NA, f. MS, kart. 507, sign. Věz 1.

¹⁸ Správy od soudů, ale i trestnic viz NA, f. MS, kart. 505, sign. Věz.

¹⁹ DAZO, f. 63, opis 4, d. 237, fol. 1.

²⁰ DAZO, f. 63, opis 4, d. 237, fol. 2–2v.

dvorem, přičemž druhý z nich pro zeď vysokou 2,5 m nebyl považován za zcela bezpečný a užíval se jen pro malé skupinky vězňů konajících domácí práce. Vnitřní dvůr pak sloužil k procházkám. Část přízemních cel nemohla být používána kvůli nedostatečné bezpečnosti mříží umožňujících útěk. Obdobně chatrná však byla rovněž střecha. Absence vodovodu a kanalizace ve městě se samozřejmě týkala i věznice, jejíž žumpa pochopitelně nesnesitelně zapáchala a vývoz byl celkem nákladný. Asi nepřekvapí, že byla požadována stavební náprava zjištěných nedostatků a dodání potřebného vybavení na odvoz výkalů vlastními prostředky.

Berehovo – soudní budova vpravo naproti kostelu (foto: Wikipedie)

Obzvláště vyřešení vyprazdňování žumpy bylo považováno za akutní potřebu s ohledem na četné nemoci řádící na Podkarpatské Rusi (tyfus a neštovice) – v roce 1921 postihla věznicí právě epidemie skvrnitého tyfu. S tím souvisela nedostatečná kapacita dvou cel pro nemocné vězně, takže mnozí byli léčeni v župní nemocnici, kde je kvůli nedostatku strážního personálu hlídala vojenská stráž, což se týkalo i vězňů se španělskou chřipkou. Věznicí chyběl učitel a i duchovní. Vězeňský lékař MUDr. Šimon Šagh vyšetřoval přes 20 vězňů měsíčně s taxou 20 korun za jednoho vězně. Problém byl, že lékař „*není politicky dosti spolehlivý.*“²¹

Věznice využívala od města najaté pole, jehož sklizeň plně spotřebovávala. Osvětlení zajišťovala městská elektrárna od 10:00 do 22:00; v noci byly používány petrolejové lampy. K topení sloužilo dřevo nakupované od státních lesů. Problém však představovala kamna vytápěná z chodby, které bylo možné využít k útěku. Možnost útěku byla o to znepokojivější, že věznicí plánovali pro 100 vězňů, měla 178

²¹ NA, f. MS, kart. 1250, sign. Tr. Karp. Rus 3.

postelí, ale v den kontroly se uvnitř nacházelo 262 mužů a 22 žen (z toho odsouzených 34 mužů a devět žen). S ohledem na nutnost oddělit muže od žen, vyšetřovance od vězňů a mladistvé od starších, se často jednalo o náročné dislokační manévry.²²

Největší slabinu věznice však představoval dozorčí personál složený z 30 mužů včetně inspektora věznice Václava Kakrdy.²³ Ačkoliv byl hodnocen jako „řízný, hbitý, obětavý pracovník, udržující kázeň jak u dozorců, tak u vězňů“,²⁴ chtěla část dozorců ze služby vystoupit, někteří se zdráhali sloužit novému státu a další požádali o přeložení na odpočinek. Podstatnou část personálu pak tvořili Ukrajinci bez československé státní příslušnosti, kteří přišli na území Podkarpatské Rusi během první světové války z Haliče, odkud je přeložila rakouská správa před postupujícími carskými vojsky. Největší zoufalství však vyvolal výnos Ministerstva spravedlnosti stanovující personál věznice na jednoho inspektora, jednoho strážmistra a 12 dozorců, což by znamenalo citelné oslabení. Hlavně však v předepsaném počtu nebylo dle inspektora a státního zástupce možné obstarat dozorčí službu. Tuto skutečnost musela uznat též kontrolní inspekce, která si uvědomovala, že do Berehova dodává vězně maličká soudní věznice z Chustu. Očekávalo se rovněž, že podobně bude postupovat i po zahájení provozu věznice v Užhorodu (od 1. června 1921). Stráž byla vyzbrojena 17 puškami systému Werndl s bodáky a třemi revolvéry. Do pušek bylo k dispozici 100 nábojů a do revolverů dalších 15.²⁵

Inspektor V. Kakrda vedl následující knihy:

- Knihu vězňů spolu s indexem,
- Záznam konce trestů,
- Knihu denních hlášení,
- Záznam hlavních líčení,
- Knihu nemocných vězňů,
- Knihu nemocných dozorců,
- Knihu pracovních odměn,
- agendu evidencí a stravování.²⁶

Ke kladům věznice patřila dostatečná zásoba dobře uchovávaných potravin, čistá kuchyně a chutnost podávaných jídel, což otestoval i kontrolující orgán. Zásobování chlebem zajišťoval nepravidelně místní pekař. Jednalo se proto

²² NA, f. MS, kart. 1250, sign. Tr. Karp. Rus 3.

²³ V Berehovu sloužil do podzimu 1924, kdy byl přeložen do Mikulova. NA, f. MS, kart. 1250, sign. Tr. Karp. Rus 3.

²⁴ NA, f. MS, kart. 1250, sign. Tr. Karp. Rus 3.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Tamtéž.

s vojenskou správou o využití její pekárny.²⁷ Zmíněný pekař Heřman Meisel byl ostatně jediný, kdo projevil zájem o zásobování věznice.²⁸

Personální obsazení věznice sborového soudu v Berehově k 6. dubnu 1921		
Funkce	Příjmení a jméno	Poznámka
Inspektor	Kakrda, Václav	
Strážm. a zást. inspektora	Berezuk, Štěpán	Bez čs. státní příslušnosti (žádost v roce 1920)
Strážm. druhý	Bakoš, Karel	
Strážm. třetí	Orosz, Karel	
Titulární strážm. doz. vězňů	Rozylák, Marek	Bez čs. státní příslušnosti (žádost v roce 1920)
Titulární strážm. doz. vězňů	Varga, Karel	Podal žádost o přeložení na odpočinek
Dozorci	Balančuk, Ivan	Bez čs. státní příslušnosti
	Bakoš, Martin	
	Čiorny, Mikuláš	Bez čs. státní příslušnosti
	Čop, Josef	Zatímní dozorcí, legionáři
	Dynda, Josef	
	Daroczi, Karel	Podal žádost o přeložení na odpočinek
	Dvulit, Michal	Bez čs. státní příslušnosti
	Fekete, Michal	
	Gacsy, Štěpán	Plánoval vystoupit ze služby k 1. květnu 1921
	Gajdoš, Michal	
	Kenderesi, Alexander	
	Kovacs, Štěpán	Odmítali konat službu a byli propuštěni
	Lörinsz, Juliu	
	Molnar, Michal	
	Melnyk, Ivan	Bez československé státní příslušnosti
	Moroz, Alexander	
	Paloczy, Jan	Plánoval vystoupit ze služby k 1. květnu 1921
	Prokopov, Daniel	Bez čs. státní příslušnosti
	Sütö, Ignác	Podal žádost o přeložení na odpočinek
	Toth, Ludvík	
	Varadi, Alexander	
	Vari, Bartoloměj	
Veselovský, Ivan	Bez čs. státní příslušnosti	
Vitiaz, Štěpán		

Sestaveno dle: NA, f. MS, kart. 1250, sign. Tr. Karp. Rus 3.

Věznice sice byla čistá, ale pochmurný dojem umocňovaly chatrné schody, špatné podlahy, sešlé dveře i okna; zkrátka věznice potřebovala množství oprav.²⁹

²⁷ Tamtéž.

²⁸ NA, f. MS, kart. 1250, sign. Tr. Karp. Rus 4.

²⁹ NA, f. MS, kart. 1250, sign. Tr. Karp. Rus 3.

Nutné ovšem bylo dovybavit věznicе potřebným nábytkem i dalším vybavením. Konkrétně chyběly postele, slamníky, podhlavníky; vždy v řádech stovek kusů. Docházelo však i k pozoruhodným otočkám v rozhodování. Například zástupce berehovského státního zastupitele Ferdinand Tischler nechal v nepřítomnosti svého nadřízeného v reakci na útěk Františka Zavadského a Jana Agostona z cel odstranit lůžka, která státní zástupce po svém návratu vrátil zpět „...vycházejе ze stanoviska, že i nevzdělanému lidu Podkarpatské Rusi nutno ku spaní poskytnouti lůžek, zvláště když nikoliv ona, nýbrž nedbalý dozor nad vězni byl příčinou útěku jmenovaných zločinců...“.³⁰ To ale vyvolalo menší administrativní chaos, který požadavek vlastně platí. Potřeba nového vybavení byla opravdu značná. Jednak v roce 1919 spálili na příkaz lékaře větší množství starých rozedraných slamníků kvůli boji proti tyfové epidemii. Za druhé, pak museli vyřadit polovinu převzatých železných postelí a použít nemohli ani zbytek. Vězni z nich ulamovali nohy a pokoušeli se s jejich pomocí dostat na svobodu. Nicméně ke konci roku 1921 již byla berehovská sedriální věznicе upravena pro stav 300 osob, ale průměrně byla obsazena 200 až 230 lidmi, včetně vězňů dodaných z Chustu a Užhorodu. Dále se shánělo oblečení z haliny, ručníky, hrnky, umyvadla, plechová vědra na vodu, aby se vězni již nemyli na celách ve škopcích. S vybavením pomáhaly vězeňská zařízení z celé republiky, například Ilavy, Kartouz, Mikulova, Mírova, Plzně a Řep.³¹

Od podzimu do léta 1921 se řešil nákup slámy, případně rákosí, pro naplnění slamníků berehovské věznicе. V okolí Berehova se pěstovalo především víno a nikoliv obilí, tudíž museli slámu dovážet. Na tom se chtěla ekonomicky přiživit i užhorodská odbočka Agrární banky, která byla ochotna dodat jeden vagon lisované slámy za 110 korun. To však justiční správa vyhodnotila jako „úžasně drahé“ a bylo doporučeno obrátit se na jistého sedláka z okolí Mukačeva, který v roce 1920 prodával metrál slámy za 40 korun. Dle pokynu Ministerstva spravedlnosti se mělo s nákupem a oslovením sedláka vyčkat do žní a do té doby si vypomoci rákosem.³² Některé věci se však musely zvláště objednat u soukromníků v historických zemích, například zubní kleště.³³

Zmíněné útěky vězňů trápily věznicе i později. Například na oslavě 28. října 1926 se velitel místního četnického oddělení štábní kapitán Jaroslav Motl krátce po desáté hodině dozvěděl, že téhož dne mezi devátou a desátou hodinou uprchlo ze sedriální věznicе pět vězňů. Tuto informaci přinesl Karel Hron z berehovského policejního komisařství. Jelikož působnost berehovské státní policie se vztahovala jen na město samotné, zatímco četnictvo zasahovalo na venkově, kam uprchlíci zamířili, převzal pátrání právě Motl. Nařídil přítomným četníkům, aby se vrátili do kasáren a po náležitém vystrojení i vyzbrojení ihned zahájili pátrání. Mezitím Motl ve věznicі zjistil jména a popis vězňů. Jednalo se o nebezpečné zločince – Josef Lakatoš a Karel Vereš se shodně dopustili vraždy, za kterou si měli odsedět 12 let, Michael Leo Kniga

³⁰ NA, f. MS, kart. 1250, sign. Tr. Karp. Rus 5.

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž.

³³ NA, f. MS, kart. 1250, sign. Tr. Karp. Rus 4.

byl odsouzen na 12 let káznice pro loupež a krádež, Havrilo Máslej si pro loupež odpykával trest sedm roků, a poslední uprchlík Vojtěch Mušínský si pro krádež měl odsedět jen dva roky.

Po poučení o závažnosti situace byli četníci rozdělení do dvou dvoučlenných hlídek a v půl jedenácté odesláni hledat v různých směrech. První se vrátila téhož dne hodinu před půlnocí a druhá 29. října v sedm hodin ráno, ale bez úspěchu. Zároveň byly telefonicky vyrozuměny ostatní stanice v berehovském okrese. Dále byly ihned vypracovány pátrací oběžníky, jež následně rozeslali na četnické a policejní úřady Podkarpatské Rusi i východního Slovenska. Státní zástupce Evžen Vala informoval Motla, že může použít automobil, jehož výdaje budou uhrazeny zastupitelstvím. Na byl vůz vyžádán od zubního lékaře Šandora Vajdy z Berehova, kterým distribuoval oběžníky v Kiralyháze a Mukačevu.

Popsaná aktivita přinesla rychlé výsledky. Dne 29. října 1926 byl četníky z Gátu zatčen vrah Vereš. Další den četníci z Kereceku zadrželi Havrila Másleje. Následně 4. listopadu hlídka z Gorondy dopadla Michala Leo Kniga a Josefa Lakatoše.³⁴ Dne 7. listopadu 1926 se zakončila pouť na svobodě i pro Vojtěcha Mušínského, kterého zajistili četníci z Jasini v domku jeho matky Rozy Mušínské. Mušínský se během krátkého pobytu na svobodě „snažil“, neboť během domovní prohlídky byla nalezena vojenská karabina a v kapsách zatčeného se nacházelo 986 korun, pět zlatých prstenů a jedny zlaté dámské hodinky pocházející z vykradeného obchodu v Rachově. Dovnitř se dostal probouráním zdi. Nalezené věci předměty a peníze tvořily jen zlomek ukradených věcí. Poškozený majitel totiž pozbyl částku ve výši asi 40 000 korun a skvosty v ceně přibližně 6000 korun. Tudíž panovala domněnka, že měl komplice, po nichž se dále pátralo.³⁵

Chust

Státní zastupitelství v Chustu zahájilo činnost 1. března 1921 a v tentýž den byla otevřena tamní věznice sborového soudu. Již 7. dubna 1921 následovala inspekce. Umístěna byla za objektem hosticím okresní a sborový soud na hlavní třídě. Mezi soudní budovou a věznicí stála zeď se dvěma vstupy, ale používali jen jeden, neboť druhá vrata byla natolik zpuchřelá, až hrozilo jejich zhroucení. Inspekce logicky doporučila jejich zazdění pro celkovou zbytečnost. Dvůr zajišťovala zeď vysoká 3,45 metru. Celý objekt měl relativně příznivě hodnocení s tím, že samotná věznice je čistá a vzdušná. K vězeňskému areálu přiléhala zahrada ohrazená stěnou vysokou 2,2 metru a propojená s vězeňským dvorem jedněmi dveřmi. Samotná budova věznice postrádala – stejně jako celé město – kanalizaci, vodovod a osvětlení, které zajišťoval jen petrolej, a topilo se dřevem. Dále chyběl lékař, lékárníčka, kněz i učitel. V den kontroly bylo ve věznicí 29 vyšetřovanců, z toho čtyři ženy. S ohledem na malé rozměry věznice sloužila jen pro osoby odsouzené k trestu v řádu dní,

³⁴ DAZO, f. 63, opis 1, d. 708, fol. 33v.

³⁵ DAZO, f. 63, opis 1, d. 708, fol. 34.

zatímco ostatní putovaly do Berehova, případně Ilavy. Vězni mohli pracovat jen v areálu věznice. K nedostatkům patřily slabé mříže v oknech, nutnost opravy dveří, kamen, okapní roury a kuchyně, pro níž se zásoby teprve opatřovaly. Prozatím se vařilo méně, protože zadržované osoby byly ve své většině vyšetřovanci, jimž rodina dodávala domácí stravu.³⁶

Personální obsazení věznice sborového soudu v Chustu k 7. dubnu 1921	
Inspektor	Josef Helmich
Strážmistr	Neuvedeno
Dozorci	Dušek, František
	Dyrynk, Josef
	Havlík, Jan
	Hyťha, František
	Savický, Mikuláš
	Sysák, Matěj
	Vari, Alexander
	3 místa neobsazena

Sestaveno dle: NA, f. MS, kart. 1250, sign. Tr. Karp. Rus 3.

Stráž byla vyzbrojena 12 puškami systému Werndl s bodáky a pěti náboji na zbraň. Inspektor stráže vedl administrativu podle pražského vzoru. Kontrola se přesvědčila, že „...inspektor stráže upravuje se v nový úřad svůj s chutí, hbitostí a řízně vede kázeň jak u dozorců, tak vězňů.“³⁷ Rovněž zde část zaměstnanců neměla československé státní občanství, neboť dozorcí Savický a Sysák přišli z Haliče a měli o něj v době inspekce teprve zažádáno.³⁸

Vězeňského personálu se pochopitelně dotýkala nejen běžná fluktuace, ale také různé přesuny, např. pomocný dozorce Jiří Bilej měl být přeložen od chustského ke košickému krajskému soudu, ale protože Ministerstvo spravedlnosti za něj nepřidělilo náhradu, tak svůj výnos ministerstvo odvolalo a Bilej zůstal na místě. Náhrada – pomocná dozorkyně Anna Psůlová totiž zřejmě nikdy nenastoupila.³⁹

Obdobně jako pro Berehovo, tak i pro věznici v Chustu poskytla jiná vězeňská zařízení nedostatkové věci (například obuv a zimní oblečení).⁴⁰ Na konci ledna 1921 se obrátila košická soudní tabule na Ministerstvo spravedlnosti se specifickým, ale věcně pochopitelným a správným požadavkem: „Vzhledem ku nejvýše trudným poměrům zdravotním na Podkarpatské Rusi a ku blízkosti polských a rumunských hranic, jeví se býti pro nově zřizovanou věznici v Hustu nevyhnutelná potřeba desinfekčních aparátů.“⁴¹

³⁶ NA, f. MS, kart. 1250, sign. Tr. Karp. Rus 3.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Štátny archív v Košiciach, f. Krajský súd v Košiciach I., kart. 95.

⁴⁰ NA, f. MS, kart. 1250, sign. Tr. Karp. Rus 5.

⁴¹ Tamtéž.

Krajský soud v Chustu (foto: Wikipedie)

Ministerstvo spravedlnosti seznalo, že je nutné soudní věznice a zejména nové věznice obdobným zařízením vybavit. Jako možný zdroj připadal v úvahu někdejší uprchlický tábor v Uherském Hradišti, kde se však požadované stroje nepodařilo získat s ohledem na jejich plánované využití ve stanici pro vystěhovalce i v místní nemocnici. Na pomoc však přišla Meziministerská komise pro věcnou demobilizaci s upozorněním na sklad firmy Richard Krommer v Moravské Ostravě a skladiště Vítkovických železáren ve Vítkovicích, kde se nacházely žádané přístroje. Po přezkoušení těchto aparátů úředním lékařem bylo přikročeno k jejich zakoupení, přičemž i novojičínské oddělení moravskoostravského krajského soudu projevilo zájem o pořízení této výbavy pro vlastní věznici.⁴² Tím však výpomoc z historických zemí nekončila. Na podnět Vrchního státního zastupitelství v Košicích ze začátku září 1921 začalo Ministerstvo spravedlnosti shánět pro sedriální věznici Chust pekaře, protože mezi vězni se nenacházel a ve městě samém nebyl ani civilní pekař. Vhodnou sílu nebylo možné získat v trestnicích v Ilavě a Leopoldově; až na Mírově našli trestance Josef Chocholáče odsouzeného pro zločin loupeže a nedokonané krádeže na pět roků těžkého žaláře. Jeho trest měl končit 26. července 1924, podmíněčně mohl být propuštěn nejdříve 26. listopadu 1922. Chocholáč byl hodnocen jako dovedný a spolehlivý pekař, který se dobrovolně hlásil. Navíc coby ženatý otec šesti dětí nevyvolával obavy z možného útěku. Chocholáče tedy koncem září 1921 odeslali do Chustu.⁴³

Ačkoliv se hodnocení věznice z dubna 1921 mohlo zdát celkem příznivé, tak Ministerstvo spravedlnosti již v květnu 1920 upozornilo na nedostatky. Požadovalo její zvětšení, případně přístavbu dalšího poschodí, neboť věznice měla jen pět cel schopných pojmout celkem maximálně 30 vězňů, ač potřeba byla minimálně 60 vězňů. Absentovaly prostory pro lékařské zázemí, koupelny, dezinfekce, učebny,

⁴² Tamtéž.

⁴³ NA, f. MS, kart. 1250, sign. Tr. Karp. Rus 20.

dílny, knihovnu, tudíž v červnu 1921 dostal Referát veřejných prací Civilní správy Podkarpatské Rusi od Ministerstva veřejných prací za úkol předložit návrh řešení. Oslovený referát však již v únoru 1921 zaslal košickému hlavnímu státnímu zastupitelství návrh na úpravu věznice v podobě přístavby a dostavby prvního patra a čekal na vyjádření či alespoň dodání směrnic, jak má při plánování postupovat, tudíž se rovnou dotázal soudní tabule, jak hledí na zasláný návrh na úpravu v hodnotě 2.674.000 korun. A aby zmatkům nebylo konce, soudní tabule se obrátila na Ministerstvo spravedlnosti s připomenutím, že tyto plány mu zaslala 1. dubna 1921 ke schválení. K tomu však dosud nedošlo, takže soudní tabule navrhla, aby byly plány přeposlány na Ministerstvo veřejných prací.⁴⁴ Vrchní státní zastupitelství v Košicích v létě 1921 urgovalo celou dostavbu, totiž rozšíření základní části věznice a na takto zvětšenou základnu vystavění dalšího patra, aby bylo možné ubytovat kolem 110 vězňů. Kriminalita se v dané oblasti stále zvětšovala a ve věznici bylo průměrně umístěno kolem 66 vězňů, ač část případů z chustské sedrie ještě soudila berehovská sedrie, takže potřeba navýšení prostor byla více než zřetelná.⁴⁵ Kladné stanovisko k tomuto návrhu připojila i soudní tabule.⁴⁶

Ve výsledku se jednalo o návrhu zpracovaném chustským stavebním úřadem v hodnotě 1 881 384 korun, který se ale Ministerstvu veřejných prací zdál nedostatečný a chtělo znát přesnější situaci v areálu i okolí, včetně výškových bodů a náčrtku zamýšleného prvního patra (dodány byly dodány na podzim 1921).⁴⁷ Jenže v prosinci 1921 a pak v březnu 1922 ze situace zoufalá soudní tabule urgovala rozhodnutí na zahájení stavby u Referátu veřejných prací, ba došlo i na osobní intervenci u referátu. Při té příležitosti bylo vysvětleno, že mnohé zločince musí vyšetřovat na svobodě, aby bylo ve věznici místo pro vrahy s tím, že v oblasti sedrie docházelo až ke třem vraždám denně. Proto musel referát zaurgovat ministerstvo veřejných prací, kterému dodal na začátku října 1921 požadované dodatečné plány, ale ministerstvo neposkytlo žádnou odezvu.⁴⁸

Teprve v červenci 1922 došla zpráva od Ministerstva veřejných prací, že Ministerstvo spravedlnosti požaduje pro Chust věznici pro 200 osob. Za staveniště měl posloužit stávající pozemek a dva pozemky přilehlé, které měly být podle podmínky Ministerstva financí získány maximálně za odhadní cenu. Referát veřejných prací proto dostal za úkol zjistit požadované údaje spolu s údaji o zástavbě a výškových kótách na dalších sousedních pozemcích spolu se složením půdy na místě stavby, jakož i obvyklých stavebních postupech v oblasti, případně bylo ministerstvo ochotno dodat již osvědčené plány.⁴⁹ Zainteresované úřady se daly ihned do práce a během necelých dvou týdnů dodaly potřebné údaje (například půdu tvořil tvrdý jíl) i náčrtky. Bohužel, jeden ze zamýšlených pozemků vlastnil

⁴⁴ DAZO, f. 63, opis 2, d. 140, fol. 1–2v.

⁴⁵ DAZO, f. 63, opis 2, d. 140, fol. 4.

⁴⁶ DAZO, f. 63, opis 2, d. 140, fol. 5.

⁴⁷ DAZO, f. 63, opis 2, d. 140, fol. 5v–9.

⁴⁸ DAZO, f. 63, opis 2, d. 140, fol. 10–13v.

⁴⁹ DAZO, f. 63, opis 2, d. 140, fol. 14.

soukromník, který jej nechtěl prodat, protože by tím ohrozil hodnotu svého domu. Státní správa proto zahájila na podzim 1922 vyvlastňovací řízení, které se neobešlo bez určitých administrativních zmatků.⁵⁰ Po jejich vyřešení byla 21. listopadu 1924 podepsána smlouva s firmou Freiwald a Böhm v Praze na stavbu věznice.⁵¹

Firma architektů Jindřicha Freiwalda a Jaroslava Böhma ale nebyla ani na počátku roku 1925 s to zpracovat kvalifikované odhady a účty, což samozřejmě ohrožovalo samotné zahájení prací.⁵² Požadovalo se také vybudování nového vstupu na staveniště a přesun stávající studny. Dále bylo kvůli stavbě nutné stržení části zdi kolem pozemku a jeho nahrazení dřevěným plotem zakončeným ostnatým drátem. Projekt stavby věznice se navíc křížil s výstavbou nové soudní budovy, což vyvolávalo další komplikace. Další úpravy plánu a základů si vyžádal zvýšený stav spodní vody. Kromě toho se řešila i kanalizace a rozvod elektřiny a samozřejmě to nejdůležitější – bezpečné zámky na cely.⁵³ Po zvládnutí všech přípravných problémů bylo tedy 17. července 1925 zahájeno kopání základů novostavby věznice.⁵⁴

Závěr

Československo převzalo území Podkarpatské Rusi v silně zanedbaném stavu, který byl místy až katastrofální. Hospodářská, sociální, administrativní i dopravní realita však umožňovala jen postupné zlepšování stavu věci. První polovina dvacátých let nesla v duchu zjišťování situace, zavádění československých správních forem a přípravy budoucího rozvoje, včetně prací k zajištění dostatečných prostor jak pro personál a jeho rodinné příslušníky, tak i samotné vězně. Do jejich zabezpečení však musela vězeňská správa zajistit jak bezpečnost okolí před častými útekami vězňů, tak i samotné vězně před hladem, zimou a infekčními nemocemi, které byly zejména na Podkarpatské Rusi velmi rozšířené a často dosahovaly epidemických rozměrů. Materiálně a personálně pak musely zejména na samém počátku dvacátých let vypomáhat věznice z českých zemí (například vězeňskými výrobky, vězni s náležitými pracovními schopnostmi).

---

⁵⁰ DAZO, f. 63, opis 2, d. 140, fol. 14v–36v.

⁵¹ DAZO, f. 63, opis 2, d. 140, fol. 115.

⁵² DAZO, f. 63, opis 2, d. 140, fol. 42v

⁵³ K administrativním problémům a úpravě plánů viz DAZO, f. 63, opis 2, d. 140, fol. 45–112, 114–118.

⁵⁴ DAZO, f. 63, opis 2, d. 140, fol. 113.

Použité prameny a literatura

Archiv Národního muzea:

- f. Hajn Antonín.

Národní archiv Praha:

- f. Generální velitel četnictva,
- f. Ministerstvo spravedlnosti,
- f. Ministerstvo vnitra I. – prezídium,
- f. Předsednictvo ministerské rady.

Státní archiv Zakarpatské oblasti, Užhorod (pobočka Berehovo):

- f. 29,
- f. 63.

Štátny archív v Košiciach:

- f. Krajský súd v Košiciach I.

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv:

- f. Zemské vojenské velitelství Užhorod.

Jozef CHREŇO, *Náčert vývoja justície a väzenstva v rokoch 1848-1918*, in: Zborník príspevkov k dejinám väzenstva na Slovensku, Bratislava 1998, s. 23-28.

Aleš KÝR, *Vězeňský personál v období první Československé republiky*, in: Historická penologie, č. 1, 2021, roč. XIX., s. 61-70.

Adolf LIEBSCHER, *Regulace Malého Galaga v Užhorodě*, in: Horizont, č. 9, 1927, roč. I., s. 153-155.

Adolf LIEBSCHER, *Soudní budova a trestnice v Užhorodě*, in: Horizont, č. 9, 1927, roč. I., s. 156-159.

Adolf LIEBSCHER, *Státní obytné domy v Užhorodě*, in: Horizont, č. 9, 1927, roč. I., s. 161-165.

Jan RYCHLÍK – Magdaléna RYCHLÍKOVÁ, *Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918-1946*, Praha 2016.

František SCHMEISER, *Skloželezobetonové konstrukce v trestnici v Užhorodě*, in: Horizont, č. 9, 1927, roč. I., s. 160-161.

Podkarpatské noviny.

SMRT JUGOSLÁVSKÉHO PAŠERÁKA

Ondřej HLADÍK

Účelová politizace kriminálních trestných činů byla jedním z jevů, který do justičního systému přinesly události února 1948. A je samozřejmé, že i mezi lidmi jejichž život skončil ve vězeňské nemocnici na Pankráci, se podařilo zachytit takový případ. Jednalo se o Chorvata Ljudevita Dropuljiče – pašeráka, jehož úmrtí nepřímo zavinilo vyostření vztahů titovské Jugoslávie a Sovětského svazu.

L Dropuljič se narodil 7. září 1906 v obci Proložac nedaleko městečka Imotski v Dalmácii (dnes Chorvatsko), která tehdy tvořila součást Předlitavska.⁵⁵ Jeho rodiče Ante Dropuljič a Jela, roz. Radičová, vlastnili malé hospodářství, jež mohlo jen těžko stačit k obživě deseti dětí. To bylo hlavním důvodem krátké školní docházky. Ke zvládnutí základů čtení, psaní a počítání mu musel stačit pouze jeden rok, načež dvanáct let vypomáhal otci v zemědělství.

L. Dropuljič na fotografii z vyšetřovacího spisu arch. č. V 216 MV (foto: ABS)

Po dosažení devatenáctého roku věku se rozhodl, že odejde do zahraničí kvůli lepší možnosti výdělků. Roku 1926 proto s dalšími krajany odcestoval do belgického města Seraing, kde začal pracovat v ocelárnách firmy John Cockerill & Cie.⁵⁶ Pro návrat domů se rozhodl v roce 1938, ale do tehdejší Jugoslávie (Království SHS) už nikdy nedojel. Cestoval totiž přes Prahu, kde navázal kontakt s dalšími Chorvaty, načež po třech dnech pobytu dospěl k rozhodnutí, že Československo se stane jeho domovem na delší čas.

Těžko říci, na základě čeho si vybral Havlíčkovobrodsko jako oblast, kde bude žít, ale příští necelé tři roky v tomto regionu pracoval coby pomocná síla u místních zemědělců. Jako doplňkový zdroj obživy provozoval ještě podomní prodej drobné galanterie, kterou nabízel kupříkladu na trzích či nádražích. Následně vystřídal ještě

⁵⁵ Z pramenů není zřejmé, jestli se jednalo o současný Donji Proložac nebo Gornji Proložac.

⁵⁶ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V 216 MV, životopis z 22. 12. 1952.

několik zaměstnání. Pracoval v Příbyslavi na dráze, v ledečském hotelu Koželužna, na pile v Dolních Královicích a nějaký čas vypomáhal na stavbě protektorátní dálnice. Poté co prošel nasazením v blíže nespecifikované havlíčkobrodské firmě, kde kladl potrubí, se 24. srpna 1942 nastěhoval do Lysé nad Labem. I ve středních Čechách se věnoval prodeji galanterie a jiného drobného zboží (břitvy, šle, nože, mýdlo, holící soupravy). Podle pozdějšího oficiálního stanoviska stanice SNB tehdy velmi dobře prosperoval, což mělo souviset s existencí německého vojenského tábora v nedalekých Milovicích.⁵⁷

To je však pouze úřední pohled na celou záležitost. Svědecké výpovědi dokládají, že hlavní zdroj příjmů L. Dropuljiče se nacházel někde jinde: „...byl nemocný, léčil se a při tom patrně provozoval černý obchod.“⁵⁸ Tento nepřímý důkaz doložila a doplnila jeho tehdejší přítelkyně Božena Lustigová z Kostomlat nad Labem: „Dropuljič od roku 1944, kdy jsem ho poznala, se zabýval podomním obchodem a šmelinami. Vím, že prodával po vesnicích galanterii a kupoval drůbež, kterou vozil do Prahy. Pokud si pamatuji, ponejvíce tuto dovážel do Zlatnické ulice...“⁵⁹ V době okupace tak očividně spolupracoval s dalšími Jugoslávci žijícími na území protektorátu, kteří vytvořili překupnickou síť zabývající se černým obchodem. Majitelem bytu ve zmiňované Zlatnické ulici číslo 11 totiž byl Marian Frankič, poválečný pašerák, jehož zastřelila pohraniční hlídka 15. prosince 1949 nedaleko Nové Bystřice při pokusu přejít do Rakouska.⁶⁰

V místě svého tehdejšího bydliště se L. Dropuljič samozřejmě nevyhýbal ani společenskému život. V Lysé nad Labem tehdy žilo několik lidí jugoslávského původu, kteří se pravidelně scházeli v hotelu „Král“, který byl v letech války oblíbeným místem německých vojáků. Volba podniku, jemuž se Češi spíše vyhýbali, mohla spočívat i ve snaze navázat známosti, které mu nejen přinesou větší zisk při prodeji galanterního zboží, ale zároveň tak mohl mimo jiné hledat přímluvce či ochránce v případě odhalení černého obchodu. Ne všechno konání ale můžeme hodnotit jako zisté. Současně navštěvoval rodinu Anny Součkové, rozené Rakičové, z Bosny, jejíž syn trpěl těžkou tuberkulózou. Nešťastná matka jej zvala coby krajana, aby churavějícího přivedl na jiné myšlenky. Pro to měl L. Dropuljič velké pochopení, jelikož v té době již sám trpěl touto chorobou: „Já jej znám jako velikého dobráka a člověka s chatrným zdravím.“⁶¹ Připomeňme i výše citovanou zmínku o jeho léčení po příjezdu do Lysé nad Labem. Nemoc mohla koneckonců být i příčinou propuštění z pracovního nasazení v Havlíčkově Brodě.

⁵⁷ ABS, f. Ústředna státní bezpečnosti, sign. 305-220-3/84-91, zpráva Velitelství stanice SNB v Lysé nad Labem ze 7. 10. 1946.

⁵⁸ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V 216 MV, výpověď A. Součkové z 19. 3. 1952.

⁵⁹ Tamtéž, výpověď B. Lustigové z 28. 10. 1952.

⁶⁰ Martin PULEC, *Seznamy osob usmrcených na státních hranicích 1945-1989*, Praha 2006, s. 182.

⁶¹ ABS f. sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V 216 MV, výpověď Anny Součkové z 19. 3. 1952.

Opomenout nelze ani soukromý život L. Dropuljiče a jeho tehdejší přítelkyni B. Lustigovou, s níž ji seznámil Viktor Milinovič, další Jugoslávec z Lysé nad Labem. Ten sehrál roli jakéhosi dohazovače, když požádal svojí partnerku Boženu Benešovou, jestli by neměla nějakou kamarádku, jež by s ním chtěla chodit. Na prvním setkání se představil jako obchodní zástupce textilní firmy a po několika schůzkách pak navázali v létě roku 1944 vztah, který B. Lustigová ukončila po dvou letech.⁶² Okolnosti rozchodu pak ukazují další charakterové vlastnosti, upravující obrázek nastíněný matkou těžce nemocného syna, kterého ochotně navštěvoval a snažil se tak ulehčit těžké chvíle celé rodině. B. Lustigová otevřeně hovořila nejen o štedrosti ohledně rozličných dávků, ale také o agresivitě a chorobné žárlivosti: „*Asi koncem srpna 1946 mi Dropuljič vyhrožoval, že mne zastřelí, při kteréžto výhružce měl v ruce pistoli, kterou na mne mířil [...] Dropuljič mi vyhrožoval zastřelením proto, že jsem se s ním rozešla a navázala jsem známost s mým zaměstnavatelem...*“.⁶³

Po válce L. Dropuljič pokračoval ve všech vylíčených aktivitách, jak legálních, tak i nelegálních, přičemž je zřejmé, že oficiální podnikání mělo sloužit jako zástěrka pro překupnictví a pašování. Za tímto účelem si od ONV Havlíčkův Brod nechal roku 1946 vystavit živnostenský list na „obchod galanterním a střížním zbožím“. Uvedený artikl skutečně nabízel po trzích či poutích, takže nikomu nebyly nápadné jeho časté cesty po celé republice.⁶⁴ Zdání spořádaného života utvrzoval i občasnou účastí při organizaci exportu zboží, posvěceného úřady. V druhé polovině roku 1948 například na základě vývozního povolení odebral společně s Jurou Matkovičem 10 až 15 tisíc hřebenů od národního podniku Servotechna v Praze Vysočanech, určených pro jugoslávský trh.⁶⁵

Současně se také aktivně podílel na černých obchodech. První pobyt ve vězení s touto činností ale ještě přímo nesouvisel. Na konci března 1946 byl zadržen, protože u sebe neměl osobní doklady a kvůli zjištění potřebných osobních údajů strávil týden za mřížemi. Zajímavé je, že ve stejné době měl vystupovat jako svědek u Krajského soudu v Mladé Boleslavi.⁶⁶ Nabízí se úvaha o tom, jestli tak nehledal způsob, jak neuškodit některému z krajanů zapojených do šmeliny, což vzhledem k pravidelným stykům s kriminálním podsvětím nelze vyloučit.

Další kontakt s bezpečnostními orgány už neměl tak hladký průběh a přímo souvisel s přepravou pašovaného zboží, které v Rakousku zajistil výše jmenovaný M. Frankič.⁶⁷ Není sice prokazatelné, že by v listopadu 1947 osobně překročil státní hranici, ale každopádně jej na nádraží v Jihlavě zadrželi pracovníci Oblastní

⁶² Tamtéž, výpověď B. Bártové ze 17. 3. 1952.

⁶³ Tamtéž, výpověď B. Lustigové z 28. 10. 1952.

⁶⁴ ABS, f. Ústředna státní bezpečnosti, sign. 305-220-3/84-91, zpráva Velitelství stanice SNB v Lysé nad Labem ze 7. 10. 1946.

⁶⁵ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V 216 MV, výpověď J. Svobody z 22. 12. 1952.

⁶⁶ ABS, f. 2M: odbor politického zpravodajství, karta s relací I.

⁶⁷ Tamtéž, karta s relací II.

kriminální úřadovny s více jak 17 tisíci americkými cigaretami.⁶⁸ Ačkoliv byl ONV v Jihlavě potrestán dvěma týdny vězení právě za ilegální cestu do ciziny,⁶⁹ pozdější rozbor jeho činnosti hovoří pouze o tom, že kontraband určený k převozu do Prahy převzal v oblasti Citonic na Znojemsku.⁷⁰

Po propuštění z pankrácké věznice se musel skrývat, protože na konci roku 1947 byl navždy vyhoštěn z Československa.⁷¹ Nezbyvalo mu nic jiného než se obrátit na krajany zapojené do podlouného obchodu, kteří mu vyšli vstříc. Je zřejmé, že tento moment pro něj znamenal pád na úplný okraj společnosti a jeho život byl výrazně omezen každodenní hrozbou zatčení a deportace. Přesto, nebo možná právě proto, se zakrátko zapojil do další akce. Dne 14. března 1948 mezi jednou a druhou hodinou v noci se společně s pašeráky Maničem a Perkovičem pokusil dopravit 130 kilogramů sacharinu do Rakouska.

Plán přechodu do Rakouska vymyslel organizátor celé akce Granič, ale ten tehdy nevěděl o zpřísněném střežení v oblasti Slavonic. Tři jmenovaní pašeráci dojeli vlakem do Dačic, odkud se nechali autodopravcem Štěbetákem dovézt na jižní okraj vesnice Dolní Bolíkov, která leží necelých pět kilometrů severně od Slavonic. Odtud se skutečně vydali pěšky přes pole směrem k Maříži. Poblíž této obce měli na hranicích předat náklad dvěma Rakušanům, kteří tam už čekali. Vše vycházelo až do chvíle, kdy je spatřili členové druhého sledu pohraniční stráže pohybující se v okolí silnice ze Slavonic do Kadolce. K zadržení všech tří Jugoslávců došlo chvíli poté nedaleko Maříže.⁷²

Po zajištění pohraniční stráží měl L. Dropuljič jako vyhoštěný cizinec jistotu odsunu do Jugoslávie. Zpočátku o něj ale měla zájem StB, která plánovala jeho naverbování. Jenže po otypování během výslechů přestal být zajímavý: „...a podle mého názoru se pro agenturní využití nehodí. Jeví se poměrně málo inteligentní a zřejmě je používán na naší straně k podřadným úkolům.“⁷³ Byl proto předán repatriační komisi, jenže vzápětí se mu podařilo utéct a až do květně 1949 se skrýval. Situace ale byla čím dál neúnosnější, takže dospěl k rozhodnutí definitivně odejít do Rakouska.⁷⁴

Pokus o překročení hranic údajně vyšel, ale rakouské úřady ho vrátily zpět do Československa, což nesjipší souvisí s pašeráckými aktivitami. Není totiž možné říci, o kolika úspěšných akcích jugoslávských podlouníků československé bezpečnostní složky nevěděly, případně, jestli neměla rakouská policie o jeho činnosti také nějaké informace.⁷⁵ Poté, co bylo ukončeno vyšetřování ilegálního přechodu hranic, odeslali L. Dropuljiče 18. prosince 1949 na rok do TNP Pardubice.

⁶⁸ ABS, f. Ústředna státní bezpečnosti, sign. 305-220-3/84-91, zpráva o ilegálním překročení státní hranice z 24. 11. 1947.

⁶⁹ ABS, f. 2M: odbor politického zpravodajství, karta s relací II.

⁷⁰ ABS, f. ZSGŠ, arch. č. 12 660, úřední záznam z 27. 3. 1948.

⁷¹ ABS, f. 2M: odbor politického zpravodajství, karta s relací I.

⁷² ABS, f. ZSGŠ, arch. č. 12 660, úřední záznam z 27. 3. 1948.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V 216 MV, životopis z 22. 12. 1952.

⁷⁵ Tamtéž.

A ačkoliv již tehdy začal být zřejmý tlak na politizaci kriminální činnosti Jugoslávců kvůli boji proti takzvaným „titovským agentům“, přetrvávala v úředních dokumentech charakteristika: „...řemeslný podloudník a šmelinář.“⁷⁶

To se sice mělo zanedlouho změnit, ale mezi tím ještě stihl v dubnu 1950 uprchnout z pracovního tábora. Po útěku zamířil do Prahy skýtající největší anonymitu, a tudíž i nejsnazší možnost, jak uniknout pozornosti. Zároveň chtěl navázat kontakt s Jugoslávci, kteří chodili pravidelně hrát kuželky do hospody U Šilinků v ulici Na Slupi na Novém Městě pražském (v pramenech se objevuje i varianta U Šilingů či U Schilingů). Pokud si však od tohoto setkání sliboval nějakou větší podporu, musel být poněkud zklamán, jelikož jej nepřijali nijak vřele: „...uvedení Jugoslávci hodně ignorovali Dropuljiče, a že byl mezi nimi trpěn jen proto, že snad je stejné národnosti. Bylo to snad proto, že jmenovaný byl téměř stále bez peněz a sám si pamatují, že za něho některý z Jugoslávců platil útratu.“⁷⁷

V ulicích pod Vyšehradem se však neobjevoval jen kvůli setkání s krajany. Na přechodnou dobu se stala i jeho úkrytem, byť ne v pravém slova smyslu. Po celou dobu se bez větších obav pohyboval po celém okolí. Někdy čas pobýval u domovnice Šemberové z blízké Neklanovy ulici, ale ta jej během července 1950 kvůli neplacení podnájmu vyhodila. Poté krátce přespával na půdě domu, kde byla zmiňovaná restaurace. Když to ale vyšlo najevo, hostinský František Fischbach jej údajně vyhodil, přičemž ve své pozdější výpovědi uvedl, že o tom původně věděla jen jeho žena. Toto tvrzení ale vyvolává pochybnosti. Daleko pravděpodobnější je snaha minimalizovat před vyšetřovateli svůj podíl na spolupráci s pašeráky. Později totiž vyšlo najevo, že především on sám organizoval černé obchody a navíc zajišťoval dopravu osob převáděných Jugoslávci do Rakouska.⁷⁸

Je tedy zřejmé, jak si ze země vypovězený cizinec na útěku opatroval finanční prostředky nutné k přežití. Pokračoval v tom, na co byl zvyklý již dlouhá léta. Mimo jiné se tehdy seznámil s překupníkem Strakou, jemuž údajně sháněl perleťové knoflíky, které pak byly převáženy do Bratislavy, odkud je pašovali do Rakouska. Při zprostředkování jednoho z těchto obchodů jej však znovu zadrželi a odeslali zpět do TNP Pardubice.⁷⁹ Zajímavé však je, že se během vyšetřování StB nepodařilo šmelináře Straku odhalit: „Je zde důvodné podezření, že si Dropuljič jméno vymyslel, aby kryl jinou osobu.“⁸⁰

⁷⁶ ABS, f. 2M: odbor politického zpravodajství, karta s relací II.

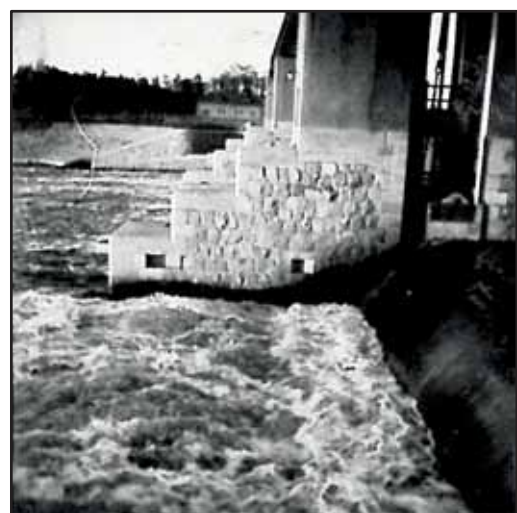
⁷⁷ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V 216 MV, výpověď F. Fischbacha z 15. 1. 1952.

⁷⁸ František Fischbach byl vyšetřován v rámci případu „Kuřítka a spol.“. Jednalo se o rozsáhlou pašeráckou a převaděčskou organizaci, jejíž motivace ale nesouvisela s politickou situací. Její členové se soustředili výhradně na vlastní obohacení. Přesto byl F. Fischbach odsouzen Státním soudem v Praze ve dnech 28. 7. a 29. 7. 1952 za velezradu, nedovolené ozbrojování a ohrožení devizového hospodářství k 15 letům odnětí svobody. ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-828 UL, rozsudek z 29. 7. 1952.

⁷⁹ Tamtéž, výpověď L. Dropuljiče z 23. 12. 1952.

⁸⁰ Tamtéž, trestní oznámení z 19. 12. 1952.

Fotografie vyfocené B. Lustigovou v roce 1946, které byly později zabaveny u L. Dropuljiče a sloužili jako důkaz jeho špionážní činnosti – nádraží, most a přístav v Děčíně, zdymadlo v Kostomlatech nad Labem (foto: ABS. Vyšetřovací spis arch. č. 216 MV)

Po propuštění z TNP 6. dubna 1951 měl být s pomocí jugoslávských úřadů repatriován.⁸¹ Přesto však zůstal oficiálně v Československu. Nechal se zaměstnat jako pomocný dělník v Československých strojních závodech ve Zličíně u Prahy (od roku 1974 součást Prahy) a žil v podnikové ubytovně.⁸² Zároveň však dojížděl do restaurace U Šilinků, kde si ve spolupráci s pašeráky i hostinským Fischbachem přivydělával překupnictvím. Zaměřoval se opět na perleťové knoflíky, prodej hodinek pašovaných z Rakouska a znovu zkontaktoval jmenovaného šmelináře Straku, s nímž se scházel na Denisově nádraží (nádraží Těšnov).⁸³

Štěstí se od něj odvrátilo 10. listopadu 1951, kdy opět navštívil restauraci U Šilinků. Netušil však, že tento den proběhla razie kvůli spojení majitelky podniku Boženy Fischbachové s jugoslávskými pašeráky, což zjistil až poté, co vešel dovnitř. Následoval krátký pokus o útěk přílehlými uličkami, ale vzápětí byl zadržen. Při osobní prohlídce u něj našli patery švýcarské hodinky značky Rosta, což postačovalo jako důkaz o napojení na podlounnickou síť. Zároveň ale také sedm fotografií děčínského přístavu, nádraží a zdymadla nedaleko Kostomlat nad Labem.⁸⁴

Zabavení fotografií objektů považovaných tehdy za státně důležité bylo fatální záležitostí, jelikož dalo do ruky vyšetřovatelům do ruky silný argument pro politizaci případu. To vyplývalo ze změněné vztahů zemí východního bloku vůči Jugoslávii, což zapříčinila roztržka mezi Bělehradem a Moskvou v roce 1948. Státní bezpečnost proto v rámci této kampaně proti J. B. Titovi zřídila při 3. oddělení II. sektoru skupiny BAa referát č. 59 Jugoslávie a veškeré případy, včetně pašování a šmeliny se měly rozpracovávat „...jako případy státně bezpečnostní, neboť podle zjištění je kriminální činnost pouze konspirováním protistátní činnosti, zejména špionáže.“⁸⁵

Přesně podle popsaného scénáře probíhalo i vyšetřování L. Dropuljiče. Den po zadržení byl převezen do vazby v ruzyňské věznici, kde začaly nekonečné výslechy.⁸⁶ Během nich poměrně rychle přiznal podíl na černém obchodu a pašování, ale déle jak rok vydržel popírat jakékoliv obvinění ze špionáže. Zásadním důkazem proti němu se staly výše zmíněné fotografie, byť jejich relevanci popíralo i další svědecké výpovědi, na což nikdo s příslušníků StB nebral zřetel. Ve prospěch zatčeného svědčila i B. Lustigová, která po dramatickém rozchodu neměla nejmenší důvod příliš se angažovat v jeho prospěch. Potvrdila tehdy, že snímky nádraží a přístavu vznikly už v roce 1946, kdy byli společně v Děčíně.⁸⁷

⁸¹ ABS, f. 2M: odbor politického zpravodajství, karta s relací II.

⁸² ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V 216 MV, životopis z 22. 12. 1952.

⁸³ Tamtéž, výpověď F. Fischbacha z 15. 1. 1952.

⁸⁴ Tamtéž, opis záznamu o zdražení L. Dropuljiče z 10. 11. 1951.

⁸⁵ Milan BÁRTA, *Akce Jugoslávie – Státní bezpečnost v boji proti „agentům titoismu“ v letech 1948-1955*, in: Paměť a dějiny 2/2011, Praha 2011, s. 65-74.

⁸⁶ ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V 216 MV, rozkaz k zatčení z 11. 11. 1951.

⁸⁷ Tamtéž, výpověď B. Lustigové z 28. 10. 1952.

40

Rok: 1953. Číslo ohledacího listu: Číslo pitevního protokolu:

Léčebný a ohledací list

1. Jméno osobní (křestní): Ludivít 2. Datum narození: 7.9.1906.
(u neznámých mrtvol přibližné stáří)

Jméno rodové (příjmení): Dropuljič
(při změně jména též jméno dřívější, u dosud bezjmenných jména obou rodičů případně pouze matky)

3. Rodiště (obec): Jugoslavie (ulice, číslo) _____
(okres): Zlín u Prahy (kraj, u cizinců stát) _____

4. Bydliště (obec): Praha-Západ. (ulice, číslo) 8.55. závodní ubikace.
(okres): svobodný (kraj, u cizinců stát) _____
(u novorozených bydliště matčino)

5. Jméno osobní a rodové pozůstalého manžela: Ante Dropuljič ROZ. _____

6. Jméno osobní a rodové rodičů zemřelého: Jelena ROZ. Radeličová.
ROZ. _____

7. a) základní (hlavní) nemoc: <u>Chronická fibrocystická tbc plic,</u> <u>Pachypleuritis nástěnná, Cirrhotická složka v levo.</u>	*Trvání nemoci	** Znak
b) komplikace, která vedla k smrti: <u>Zánět pobřišni tbc,</u> <u>Ascites, haemoptoe.</u>		
c) bezprostřední příčina smrti: <u>Haemoptoe Chronická fibrocystická</u> <u>tbc plic, Pachypleuritis nástěnná, Cirrhotická složka v levo</u>		011

*) přibližné trvání nemoci od počátku do smrti.
**) znak Podrobného seznamu Mezinárodní statistické klasifikace nemocí, úrazů a příčin smrti (1943).

V Praze dne 8. ledna 1953.

Nemocnice Vnitřní odd. SVS Praha
populární úřad 134, Schránka 6.
Razítko a podpis léčícího (ošetřujícího) lékaře.

8. Pohlaví: mužský. 9. Rodinný stav: svobodný.

10. Státní příslušnost: Jugoslávská. 11. Národnost: Jugoslávská. 12. Nábož. vyznání: P.kat.

13. Povolání a postavení v povolání	Druh povolání (výrobní odvětví)	Postavení v povolání (samostatný, úředník, dělník a pod.)
a) zemřelého	<u>dělník.</u>	
b) živitele, jde-li o dítě		
c) manžela, jde-li o manželku, jež neměla vlastní povolání		
d) dřívější povolání, jde-li o osobu na odpočinku		
e) někdejšího manžela, jde-li o vdovu, jež neměla vlast. povolání		

14. Kým, kde a od kdy byl zemřelý léčen? od 24. XII. 1952 U N Z Praha.

15. Kde nastalo úmrtí: U N Z Praha XIV. 16. Místo úmrtí: Praha XIV. Táborská 900.
(doma, v ústavu, v práci, v cestě) 11:30 hod.

17. Datum úmrtí: _____
(hodina, den, měsíc, rok)

18. U dětí: a) mrtvě narozených . . . . .
b) zemřelých do jednoho roku: donošené-nedonošené . . . . .
do 24 hod. po porodu: délka života v hod.: _____
do 14 let: byli rodiče spolu oddáni? ano — ne.

Má matka výdělečné povolání a jaké? _____

Čís. skl. 434.
Státní tiskárna v Praze — 394-48.

Šířka tiskopla — patik se třetá.

Léčebný a ohledací list I. Dropuljiče (foto: ABS. Vyšetřovací spis arch. č. 216 MV)

Dalším fotografovaným objektem, který se vyšetřovatelům jevil jako důležitý pro bezpečnost státu, byla zdymadla u Kostomlat nad Labem. Leč ani v tomto případě nepřipadal v úvahu pokus o špionáž. Snímky vznikly také v roce 1946

na společné vycházce s B. Benešovou, a jejím budoucím manželem Františkem Bártou, jenž se o nich zmínil při výslechu: „...a mám za to, že zdymadla fotografovali proto, že chtěli ukončit film, aby mohl být vyvolán [...] a protože jsem na něm s manželkou též, byly nám též fotografie Lustigovou dány...“.⁸⁸ Asi nejvýstižněji důvod pořízení uvedených fotografií popsala ve své výpovědi B. Benešová: „...vím zase jen to, že Lustigová fotografovala vše, na co jsme cestou přišli.“⁸⁹

Svědky doložené okolnosti pořízení fotografií nabouraly konstrukci chystané kauzy, ale příslušníci StB neměli problém tyto skutečnosti uvést do „správného“ kontextu. V trestním oznámení se sice objevila informace o roce 1946 jako datu jejich vzniku, což bylo nepopíratelné, avšak to podle nich dokazovalo pouze dlouhodobější přípravu na protistátní činnost: „Je podezřelý, že těchto fotografií státně důležitých objektů chtěl využít ke špionážním účelům.“⁹⁰

Jak bylo s L. Droplujičem v Ruzyni nakládáno zřejmé není. Avšak kvůli zařazení do akce „Jugo“ (také akce „J“ či „Jugoslávie“) se rázem octil mezi titovskými špiony a prošel velmi tvrdými výslechy.⁹¹ Ve vyšetřovací cele prožil více než rok, během něhož se postupně zhoršoval jeho nepříliš dobrý zdravotní stav. Nakonec nezbyvalo nic jiného než ho 19. prosince 1952 poslat na odborné plicní vyšetření do nemocnice Bulovka, které potvrdilo závažnost situace: „...jedná se o případ úplně infaustní. Vzhledem k tomu, že jde o rozpadovou tbc plicní je velké nebezpečí a ohrožení vyšetřujících orgánů.“⁹² Na Štědrý den jej proto v kritickém stavu převezli do vězeňské nemocnice na Pankráci, kde už mu lékaři nemohli nijak pomoci. Zemřel z výše uvedených důvodů 8. ledna 1953 krátce před druhou hodinou ranní.⁹³ Jeho tělo bylo po pitvě v Ústavu soudního lékařství pohřbeno do šachtového hrobu na ďáblickém hřbitově.⁹⁴

V případě úmrtí pašeráka L. Dropuljiče tedy nelze hovořit o přímém zavinění vyšetřovateli StB, kteří by ho během výslechu doslova „umlátili“. Současně ale není možné pochybovat o tom, že pobyt za mřížemi, spojený s nelidským zacházením, urychlil postup tuberkulózy, jíž bezpochyby trpěl už v první polovině 40. let. Ta sice dlouho zůstávala v jakémsi latentním stádiu, avšak krátce po zatčení přešla do aktivní fáze a velmi rychle jej připravila o život.

⁸⁸ Tamtéž, výpověď F. Bárty ze 17. 3. 1952.

⁸⁹ Tamtéž, výpověď B. Bártové ze 17. 3. 1952.

⁹⁰ Tamtéž, trestní oznámení na L. Dropuljiče z 29. 12. 1952.

⁹¹ Tamtéž, návrh na ukončení vyšetřování z 28. 12. 1952.

⁹² Tamtéž, zpráva z 19. 12. 1952.

⁹³ Tamtéž, ohledací list z 8. 1. 1953.

⁹⁴ Michal LOUČ, *Ďáblický hřbitov – Místo paměti druhého a třetího odboje*, Praha 2021, s. 37.

Prameny a literatura

Národní archiv Praha:

- f. S SNV,
  - kniha zemřelých v pankrácké vězeňské nemocnici od 26. 10. 1946 do 23. 2. 1958.

Archiv bezpečnostních složek:

- f. sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy,
  - arch. č. V 216 MV,
  - arch. č. V 828 UL.
- f. Ústředna státní bezpečnosti, sign. 305-220-3/84-91,
- f. 2M: odbor politického zpravodajství, karty s relací,
- f. ZSGŠ, arch. č. 12 660.

Milan BÁRTA, *Akce Jugoslávie – Státní bezpečnost v boji proti „agentům titoismu“ v letech 1948-1955*, in: *Paměť a dějiny 2/2011*, Praha 2011.

Michal LOUČ, *Ďáblický hřbitov – Místo paměti druhé a třetí odboje*, Praha 2021.

Martin PULEC, *Seznamy osob usmrcených na státních hranicích 1945-1989*, Praha 2006.

Dosud vyšlá čísla časopisu jsou k dispozici na internetové stránce:

<https://www.vscr.cz/sekce/historicka-penologie>

Průčelí bývalého krajského soudu v Užhorodu (foto: KDH)